

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Britské zájmy v Etiopii: Od pádu Magdaly po smrt
císaře Menelika II. (1867–1913)**

Petra Kuleová

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

**Britské zájmy v Etiopii: Od pádu Magdaly po smrt
císaře Menelika II. (1867–1913)**

Petra Kuleová

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Jan Záhořík, Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu, panu doc. PhDr. Janu Záhoříkovi, Ph.D. za poskytnuté rady a bezbřehou trpělivost, s níž vedl mou práci.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Obsah

1. Úvod	1
2. Uvedení do tématu.....	5
2.1. Geografie.....	5
2.2. Demografie	6
2.3. Historický přehled a první kontakty s Brity.....	8
3. První britská expedice do Etiopie (1867–1868)	13
3.1. Král králů Tewodros II. a jeho cesta k moci	13
3.2. Reforma armády a zbrojní výroba	14
3.3. Počátek konfliktu s Velkou Británií.....	16
3.4. Vojenská expedice a smrt císaře	19
4. Pronikání Evropanů za vlády Yohannese IV. (1872–1889).....	26
4.1. Válka s Egyptem	26
4.2. Hewettova smlouva a britská zrada	32
4.3. Portalova mise a propuknutí konfliktu s Itálií.....	35
4.4. Obnovení boje s mahdisty.....	39
5. Přelom století a vláda Menelika II. (1889–1913).....	42
5.1. První italsko–etiopská válka	42
5.2. Roddova mise.....	47
5.3. Vymezení hranic a britsko–francouzský spor o železnici.....	51
5.4. Trojstranná dohoda	56
6. Závěr.....	60
7. Seznam použité literatury a pramenů	63
7.1. Vydané prameny	63
7.2. Sekundární literatura	64
8. Resumé	67
9. Seznam příloh	69
10. Přílohy.....	70

1. Úvod

Tématem předkládané diplomové práce jsou britské zájmy v Etiopii ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století. Přestože se jedná o poměrně rozsáhlé období, důraz je kladen především na angažmá Velké Británie v jeho průběhu. Moderním dějinám Etiopie a italským koloniálním snahám byla v odborné literatuře věnována velká pozornost, období před dělením Afriky však nikoliv. Stejným způsobem byl upřednostněn výzkum vztahů Etiopie s Itálií před vztahy s ostatními evropskými i mimoevropskými mocnostmi. Velká Británie přitom sehrála velkou roli při rozvoji Etiopie a po dlouhé období zasahovala nejen do zahraniční, ale i vnitřní politiky země.

Autorka si toto téma zvolila, jelikož dosud nebylo v tuzemsku uspokojivě zpracováno. Dějinám Etiopie se v České republice věnuje především Jan Záhořík, který se však zaměřuje na dějiny 20. století. Vztahy mezi evropskými mocnostmi a Etiopií jsou námětem odborných studií a monografií především pro období od bitvy u Adwy do konce 20. století. Britsko–etiopské vztahy v 19. století jsou však takřka nezmapovaným fenoménem a jen málokterá zahraniční studie věnuje tomuto tématu prostor. Prvořadým cílem práce je nalézt důvody britského zájmu o Etiopii a analyzovat metody, jichž britská vláda využívala k získání dominantního vlivu v zemi.

Práce je chronologicky členěna do čtyř kapitol. Úvodní kapitola stručně pojednává o geografii a demografii Etiopie. Dále je přiblížen historický vývoj země od legendární cesty královny ze Sáby do Jeruzaléma za vlády krále Šalamouna až po období dělení Afriky na přelomu 19. a 20. století. Zvláštní pozornost je věnována prvním kontaktům Etiopie a Velké Británie. Velká Británie měla v Rohu Afriky zpočátku především obchodní zájmy, teprve později se rozhodla do oblasti proniknout i diplomaticky. Velkou roli při tom sehrálo koloniální soupeření s Francií, otázka kontroly povodí Nilu a jeho přítoků a částečně také otevření Suezského kanálu v roce 1869. Autorka tuto kapitolu zařadila pro lepší pochopení pozdějších událostí a nastínění základní terminologie.

Druhá kapitola se věnuje vládě císaře Tewodrose II. (1855–1868) a sporu, který vedl s Velkou Británií. Zpočátku nevinně vypadající diplomatická roztržka eskalovala ve vojenský zásah britské Indické armády pod velení sira Roberta Napiera. Tewodros celý svůj život toužil navázat vztahy s vyspělými evropskými státy, aby s jejich pomocí mohl svou zemi modernizovat. V těchto snech se upnul především na Velkou Británii.

Pro Evropu však v té době byl etiopský císař pouhým „divochem“ a nebyl chápán jako rovný evropským monarchům. Britská vláda císaře podcenila. Nešťastný osud Tewodrose se stal v etiopských dějinách legendou a císař je dodnes vnímán jako mučedník.

Britský nadřazený a přehlíživý pohled na Etiopii se zcela změnil za panování císaře Yohannese IV. (1872–1889). Tomuto obratu je věnována kapitola třetí. Yohannes zdědil Etiopii na pokraji občanské války a s cizí invazivní armádou, přítomnou v samém srdci země. Yohannes se stal věrným pokračovatelem Tewodrosových idejí. Nejprve se však musel vypořádat s hrozbou egyptské invaze. Egyptské snahy o podrobení Etiopie byly hnány touhou po ovládnutí povodí Nilu. Jak se později ukázalo, stejnou touhu sdílela i Velká Británie. Yohannes po Tewodrosovi též zdědil důvěru a obdiv k mocnému Albionu a během své vlády se na něj často obracel s žádostí o radu či pomoc. Velká Británie však neměla v úmyslu navázat s Etiopií bližší vztahy, její postoj změnilo až mahdího povstání v roce 1881. Kvůli záchraně britských a egyptských vojáků z území Súdánu byla nyní Velká Británie nucena žádat o pomoc. Výsledkem jednání mírové mise v roce 1884 bylo uzavření Hewettovy smlouvy. Yohannes splnil své závazky a předpokládal, že Velká Británie bude ctít své se stejným západem jako on. Zklamání se dostavilo o rok později, kdy Velká Británie bez císařova vědomí předala strategicky důležitý přístav Massawa do rukou Italů. Tento krok předznamenal počátek první italsko–etiopské války (1895–1896) a konec iluzí o britském přátelství. Na konci své vlády se Yohannes musel potýkat nejen s italskou invazí, ale i nebezpečím mahdistické pomsty.

Závěrečná kapitola pojednává o osudu Etiopie na přelomu 19. a 20. století. Hlavní roli zde hrála postava císaře Menelika II., za jehož vlády došlo mimo jiné k navázání regulérních diplomatických vztahů se světovými velmocemi. Vzhledem k tématu této práce je důraz kladen na angažmá Velké Británie, potažmo její soupeření s Francií o vliv v Rohu Afriky. V úvodu kapitoly je přiblížen průběh války s Itálií a pokoření italských koloniálních snah. Porážka evropské mocnosti „barbarskou“ africkou zemí vyvolala v Evropě šok a přinesla etiopskému císaři značnou prestiž a respekt. V desetiletí po bitvě u Adwy (1896) došlo k vymezení hranic Etiopie se sousedními protektoráty Velké Británie, Francie a Itálie a také založení ambasád v hlavním městě Addis Abeba. Zájmy evropských mocností na budoucnosti země byly

zakotveny v Trojstranné dohodě (Tripartite Treaty), sepsané roku 1906. V ní si mocnosti s největšími zájmy v Etiopii, tedy Velká Británie, Francie a Itálie vymezily své sféry vlivu a dohodly se na společném postupu v případě rozpadu jednoty země po smrti císaře. Uplatnění smlouvy zamezilo propuknutí první světové války, která započala jen několik měsíců po smrti císaře Menelika v prosinci 1913.

Výběr literatury byl od počátku směřován do zahraničí, jelikož v českém prostředí se bohužel problematice daného období v etiopských dějinách takřka nikdo na vědecké úrovni nevěnuje. Autorka čerpala téměř výhradně z pramenů v anglickém jazyce, v práci byly proto použity anglické přepisy jmen. Pokud bylo možné nalézt ustálený český ekvivalent, byla mu dána přednost. Po dohodě s vedoucím práce byl pro jednotnou transkripci amharských jmen zvolen model, který ve svých dílech používá etiopský historik Bahru Zewde.

Práce vychází z vydaných primárních zdrojů a relevantní odborné literatury. V případě dobových materiálů se jedná především o zápisky evropských cestovatelů a diplomatů, kteří v průběhu zkoumaného období Etiopii navštívili. Při studiu těchto pramenů bylo nutné zůstat objektivní a nepoddat se jednostrannému náhledu autorů. Mnozí ve svých dílech zdůrazňovali evropskou nadřazenost nad „necivilizovanými“ Etiopany a bylo obtížné nalézt objektivní informace. Z těchto děl stojí za zmínku především obě knihy Geralda Herberta Portala, věnující se britské misi do Etiopie v roce 1887, dále pak *'83 to '87 in the Soudan. With an Account of Sir William Hewett's Mission to King John of Abyssinia* od Augusta Blandyho Wyldea či *The British Expedition to Abyssinia. Compiled From Authentic Documents* od Henryho Montaguea Hoziera. Významným zdrojem informací bylo dílo *Map of Africa by Treaty* od Edwarda Hertsleta, které ve třech svazcích zprostředkovává badatelům smlouvy, uzavřené mezi evropskými mocnostmi a africkými vládci. Smlouvy jsou uváděny v anglickém znění, řazeny abecedně podle zemí a dále chronologicky podle roku vzniku. Autorce posloužil především svazek I, ve kterém byly shromážděny smlouvy, týkající se Etiopie.

Autorka dále čerpala z díla Richarda Pankhursta *The Ethiopian Royal Chronicles*, které je tvořeno úryvky z etiopských kronik. Pro snadnější výklad jsou doplněny komentářem profesora Pankhursta. Na stejném principu vznikla kniha *A Chronicle of Emperor Yohannes IV (1872–89)* od Bairu Tafla. Toto dílo zpracovává úryvky z kronik, zaměřených na období vlády císaře Yohannese. Tafla podobně jako

Pankhurst tyto úryvky přehledně uspořádal a doplnil nejen fotokopii originálního amharského textu, ale i vlastním komentářem k překladu.

Co se sekundární literatury týče, podstatným zdrojem informací byla díla Svena Rubensona, především pak *The Survival of Ethiopian Independence*. Dále pak články Harolda Marcuse, pojednávající o britské diplomacii v Etiopii za vlády císaře Menelika. V první kapitole práce autorka hodně čerpala z kvalitně zpracované monografie *The Siege of Magdala. The British Empire Against the Emperor of Ethiopia* od Volkera Matthiese. V neposlední řadě je nutno zmínit díla Richarda Caulka „*Between the Jaws of Hyenas*“. *A Diplomatic History of Ethiopia (1876–1896)* a Haggai Erlicha, který se primárně zaměřuje na postavu *rasa* Aluly, významného vojevůdce Yohannese IV. a pokořitele Italů. Výčet by nebyl kompletní, pokud by nebyla zařazena kniha *A History of Modern Ethiopia, 1855–1991* od Bahru Zewdeho, která autorce poskytla celkový přehled a cenné informace.

2. Uvedení do tématu

2.1. Geografie

Etiopie je starobylá země v severovýchodní Africe, oblasti zvané Roh Afriky. Tento pevninský výběžek odděluje Rudé moře od Indického oceánu. Dnešní stát Etiopie hraničí se Súdánem na západě, Eritreou na severu a severovýchodě, Keňou na jihu, Somálskem na jihovýchodě a Džibutskem na východě. Okolnímu světu byl dlouho znám pod jménem Habeš.¹ Jméno Etiopie (*Aethiopia*) je řeckého původu a obecně označuje „zemi opálených lidí“. Tento název nebyl užíván jen ve vztahu k Etiopii, ale označovaly se jím i další země, v nichž žilo obyvatelstvo tmavší pleti, a to nejen na africkém kontinentě.²

Etiopskou vrchovinu kříží nespočet říčních údolí a půlí ji Příkopová propadlina. Propadlina diagonálně rozděluje Etiopii na dvě nestejněměrné části. Větší část zahrnuje hornatý sever, kde se nalézá nejvyšší hora země, Ras Dashan (4620 m.n.m.). Menší část tvoří jihovýchodní vysočiny Bale, Harar, Arsi a Sidamo. Severní vrchovina je posetá kopci a horami, často s plochými vršky, nazývanými *amba*. Tyto *amba* měly v historii významnou roli, sloužily jako místa k výstavbě kostelů, pevností, vězení a jako bitevní pole.

Etiopané svou zemi rozdělili topograficky do tří hlavních oblastí: *daga*, chladnější vysočina s průměrnou teplotou kolem 16° C; *wayna daga*, přechodná zóna, kde žije většina obyvatelstva; *qolla*, horká údolí a planiny. Země je zavlažována ze čtyř vodních systémů. První se skládá z řek Takkaze, Abbay a Baro, známých též jako Atbara, Modrý Nil a Sobat. Všechny směřují na západ, kde se vlévají do Nilu. Nejznámější je bezpochyby Abbay (Modrý Nil), jehož zdroj, jezero Tana, po dlouhou dobu zaměstnával představitelství evropských cestovatelů a geografů. Do druhého systému patří Ganale a Wabe Shabale, vlévající se do Indického oceánu. Řeka Gibe vzniká a končí v jihozápadní vysočině a vlévá se do jezera Turkana (dříve jezero Rudolfovo) na hranicích s Keňou. Awash pramení na vysočině západně od Addis

---

¹ ZEWDE, Bahru, *A History of Modern Ethiopia, 1855–1991*, s. 1.

² MOJDL, Lubor, *Etiopie*, s. 12.

Abeby, většina jejího toku vede Příkopovou propadlinou a mizí v jejích severovýchodních pískách.³

Modrý Nil, pramenící v horách Etiopie, je životně důležitým přítokem Nilu. Bez Nilu by byl Egypt pouhou suchou planinou. S nadsázkou lze říci, že „*Egypt je Nil a Nil je Egypt*“⁴. Osud Etiopie a Egypta je díky tomu silně provázán. Tohoto faktu si byli vědomi jak vládcové Egypta, tak především Velké Británie, která Egypt v roce 1882 vojensky okupovala. Udržení nezávislosti Etiopie se pro Velkou Británii stalo základním bodem nilské politiky. O tomto fenoménu hovořil i cestovatel Emilius de Cosson, který prohlásil: „*Abai a Atbara, krmeny tisíci přítoky, se dostávají přes pláň Súdánu k hlavnímu toku Nilu ... a dodávají mu vodu a bohatou zeminu, na tomto ročním zásobování stojí existence Nilu. Habeš se tedy, v jistém slova smyslu, dá označit za matku Egypta.*“⁵

Za zmínku stojí etiopské počasí, jelikož v dějinách této země hrálo často důležitou roli. Deště přicházejí dvakrát do roka. Nejdeštivější období mezi červnem a zářím je známé jako *keramt*. Lehčí dešť, zvaný *balg*, se objevuje mezi březnem a květnem. *Keramt* je pro zemědělce nejdůležitějším obdobím, ačkoliv *balg* má pro některé oblasti země také velký význam. Dlouhé deštivé období bylo v historii chápáno jako přestávka ve vojenských aktivitách, jelikož vylité řeky a rozmoklá zem činily jakoukoliv vojenskou výpravu velmi obtížnou.⁶

2.2. Demografie

V Etiopii se vyskytuje na sedmdesát etnických skupin, které hovoří kolem sedmdesáti různými jazyky.⁷ Lingvisté tyto jazyky rozdělili do čtyř skupin, z nichž první tři patří do jazykové rodiny protoafričké. Jedná se o jazyky kušitské, omotické a semitské. Čtvrtá skupina jazyků patří do nezávislé jazykové rodiny nilo–saharské.⁸ Nejstarší jsou kušitské a semitské dialekty, které v počátcích existovaly současně vedle sebe. Semitské

---

³ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 2.

⁴ RIKER, Thad Weed, *A Survey of British Policy in the Fashoda Crisis*. In: *Political Science Quarterly* 44, 1929, 1, s. 69.

⁵ DE COSSON, Emilius Albert, *The Cradle of the Blue Nile. A Visit to the Court of King John of Ethiopia I*, London 1877, s. 205.

⁶ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 4.

⁷ DROZDÍKOVÁ, Jarmila, *Etiópčania*, s. 25–26.

⁸ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 5.

jazyky postupem času získaly převahu a kušitské obyvatelstvo se z velké části semitizovalo. Z rozličných jihoarabských dialektů vznikl nový jazyk, giiz (v klasické podobě ge'ez), který se často nazývá starou či klasickou etiopštinou.

Do dnešních dní se dochovaly dva semitské jazyky, které jsou giizu příbuzné: tigre a tigrinja. Od giizu je odvozen i současný úřední jazyk Etiopie, amharština. Amharština je po arabštině druhým nejrozšířenějším semitským jazykem. Amharci tvoří jen asi třetinu obyvatelstva Etiopie, jedná se však o skupinu státotvornou. Od počátku tzv. obnovené šalamounské dynastie (1270) byli téměř všichni etiopští císaři Amharci. Přibližně dva miliony Etiopanů používají amharštinu jako druhý jazyk, většina hovoří kušitskými jazyky. Jde o potomky obyvatelstva, které zde žilo před příchodem Semitů a příslušníky etnických skupin, které přišly později. Radí se mezi ně kmen Galla, který tvoří asi 30 % obyvatelstva státu. Příslušníci tohoto kmene nazývají svůj jazyk oromiňna a sami sebe nazývají Oromo. Druhou velkou kušitskou skupinou jsou Somálci, kteří obývají především nehostinné severní oblasti země. Přibližně 2 % obyvatelstva hovoří jazyky nilsko-saharskými. Tyto „ostrůvky“ se v největší koncentraci nacházejí na západě a jihozápadě země. Mnohé etnické skupiny na jihu hovoří tzv. omotickými jazyky. Nazývají se tak podle řeky Omo, která se vlévá do jezera Turkana.⁹

Současné etiopské písmo se vyvinulo z písma foinického. Je možné nalézt podobnosti s písmem hebrejským, řeckým a latinským. Jako jediné semitské písmo je psáno zleva doprava. Vlivem historického vývoje převládají dnes přepisy anglické a poangličtělé, jichž se užívá i v samotné Etiopii. Pro překladatele z toho pramení mnoho nesnází.¹⁰

Etiopská společnost byla silně hierarchická a v historii existovalo mnoho různých feudálních a vojenských titulů. Mezi nejvyšší patřily *negusa nagast* (král králů neboli císař), *neguse* (král) a *wakshem*. *Wakshemové* mohli být vždy nanejvýš dva a byli jmenováni císařem. V době císaře Yohannese to byli *wakshem* Boru a *wakshem* Gabru, oba velmi mocní náčelníci s dobře vyzbrojenými armádami. *Wakshemové* měli různá privilegia, kromě jiného směli zasednout spolu s císařem u zlatého jídelního stolu. Další v pořadí byl *ras*, dále pak *dejaj* nebo *dejat*, *basha*, a nakonec *lij*, který ještě neprokázal

---

⁹ DROZDÍKOVÁ, s. 25–29.

¹⁰ MOJDL, s. 14.

svou odvalu ve válce a nevysloužil si tak vyšší postavení.¹¹ *Ras* stál v čele armády a zároveň byl správcem provincie. *Dedžazmač* byl císařovým nejvyšším komořím a generálem armády, *fitawrari* zastával funkci velitele předsunuté hlídky; tento titul byl na stejné úrovni jako evropský brigádýr. V bitvě řídil pravé křídlo armády *keňňazmač* a levé křídlo *gerazmač*. *Balambaras* byl velitelem pevnosti.¹² Zajímavostí byl titul *balderabba* neboli hostitel a komunikační prostředník mezi velitelem vojenského ležení a jeho návštěvníky. Například při návštěvě britského vyslance Geralda Portala u císaře Yohannese v roce 1887 tuto funkci zastával bratr *rasa Aluly, dejat Tesemma*.¹³

Obyvatelstvo Etiopie vyznává celou řadu náboženství. Kromě různých animistických kultů je nejrozšířenější sunnitský islám a křesťanství, které do země proniklo již ve 4. století našeho letopočtu. Většina Etiopanů je členem Etiopské ortodoxní církve, lze tu však nalézt i katolíky a protestanty. Nejvyšším představitelem Etiopské ortodoxní církve je patriarcha z Alexandrie. V Etiopii patriarchu zastupuje *abun* (biskup). Do dnešních dní v etiopské církvi přetrvává celá řada starozákonných tradic, například obřízka. Součástí je i velký počet svátků a půstů.¹⁴

2.3. Historický přehled a první kontakty s Brity

Jako dějiny většiny národů také etiopská historie začíná legendami. Nejznámější je pověst o cestě královny ze Sáby (Sheby), krásné Makedy, za králem Šalamounem, který vládl okolo roku 1000 před našim letopočtem. Etiopská královna, která tehdy ovládala území na obou stranách Rudého moře, se vypravila se svým poselstvem do Jeruzaléma.¹⁵ Makeda se sblížila s králem Šalamounem a po návratu do Etiopie mu porodila syna Menelika I. Ten se v dospělosti vypravil za svým otcem a přijal jméno Dawit. Na zpáteční cestě získal z Šalamounova chrámu posvátnou Archu úmluvy, která má být podle legendy dodnes uložena v chrámu sv. Marie Sionské v Aksumu. Po smrti matky se Dawit stal králem etiopské říše a zakladatelem dynastie, která údajně vládla

---

¹¹ PORTAL, Gerald Herbert, *An Account of the English Mission to Abyssinia to King Johannis of Abyssinia in 1887*, London 1888, s. 67–68.

¹² DROZDÍKOVÁ, s. 136.

¹³ PORTAL, *An Account of the English Mission*, s. 61–62.

¹⁴ MOJDL, s. 99–100.

¹⁵ Tuto část legendy lze považovat za věrohodnou, jelikož o královnině cestě se zmiňuje i Bible.

v nepřetržité linii až do roku 1974, kdy odstoupil poslední etiopský císař, Hayla–Sellase I.¹⁶

O dějinách před založením Aksumské říše není mnoho známo. Největší sláva Aksumu spadá do období mezi 1. a 7. stoletím našeho letopočtu. Jeho význam spočíval především v obchodu a to jak vnitrozemském tak zámořském. Na vrcholu moci kontrolovala Aksumská říše velkou část severní Etiopie a pobřežní pás u Rudého moře. Kolem roku 330 našeho letopočtu konvertoval král Ezana ke křesťanství. Od poloviny 7. století docházelo k úpadku říše. Mezi lety 1150–1270 vládla v oblasti dynastie Zagwe. Během jejího panování byl zbudován kostelní komplex v Lalibele. V roce 1270 byla dynastie svržena a na její místo se dostala nová, amharská dynastie, která svůj původ odvozovala od krále Šalamouna.¹⁷

V první polovině 16. století byla ohrožena etiopská nezávislost muslimskou expanzí vedenou Ahmadem ibn Ibrahimem al–Ghazím, lépe známým jako Ahmad Gragn, který proti Etiopii zahájil svatou válku (džihád). Etiopský císař Lebna Dengel se s žádostí o pomoc obrátil na Portugalsko, se kterým byla Etiopie v kontaktu kvůli katolickým misionářům. Portugalci pomoc skutečně poslali, avšak až o několik let později. Jednotky, jimž velel Christopher da Gama (syn objevitele Vasco da Gama) dorazily v roce 1541 a podařilo se jim muslimy odrazit.¹⁸ Po válce zůstal v zemi malý počet Portugalců, jejichž řady se výrazně rozrostly po příchodu jezuitů, kteří se v Etiopii neúspěšně snažili prosadit katolictví. Misionáři Pedro Paezovi se podařilo přesvědčit císaře Susneyose, který vládl na počátku 17. století, aby katolictví povýšil na oficiální náboženství země. Tímto krokem Susneyos vyvolal silný odpor, především v řadách ortodoxního kléru a byl nucen přenechat trůn synovi Fasiladasovi. Nový císař zrušil předchozí ustanovení a vyhnal jezuity ze země. Evropané poté o Etiopii ztratili zájem. Následkem toho se Etiopie na zhruba sto let ponořila do izolace a nepřátelských nálad vůči Evropanům.

Období mezi lety 1769–1855 se nazývá *Zamana Masafent* neboli éra knížat. Během tohoto období se Etiopie ocitla na pokraji dezintegrace, byla rozdělena na množství polonezávislých území, nad kterými ztratil panovník sídlící v Gondaru

---

¹⁶ MOJDL, s. 17–18.

¹⁷ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 8.

¹⁸ ADEJUMOBI, Saheed, *The History of Ethiopia*, Westport 2007, s. 23.

kontrolu. Císař byl pouhou loutkou v rukou provinčních vůdců a samozvaných králů.¹⁹ Za celou éru se vystříдалo čtrnáct císařů, kteří neměli žádnou praktickou moc. V jednotlivých částech země vládli místní feudálové, princové z vedlejších linií šalamounské dynastie a guvernéri provincií. Spolu s rozpadem státní moci se začala rozpadat i jednota církve. Různé sekty hlásaly své doktríny, zatímco v mnoha částech země se šířil islám. Vedle království Shawa, které vystupovalo do značné míry samostatně, se upevnila moc guvernérů severní provincie Tigráj.²⁰

Od vyhnání jezuitů v roce 1632 probíhal minimální kontakt s Evropou. Výjimkou byla návštěva francouzského lékaře Charlese Ponceta na konci 17. století a skotského cestovatele a objevitele Jamese Bruce v 18. století. Situace se radikálně změnila na počátku 19. století. Nová vlna objevitelských plaveb s sebou přinesla geografické a vědecké expedice. Zvyšující se počet cestovatelů, diplomatů, misionářů, vědců a dobrodruhů zaplavil Roh Afriky. Etiopie na obnovený zájem Evropanů odpověděla s dychtivostí a zároveň opatrností. Znovuzrození zájmu Evropy o Etiopii nebylo ničím výjimečným. V zásadě mělo ekonomický původ. Průmyslová revoluce, která přeměnila evropskou společnost, zároveň přinesla nový model vztahů mezi Evropou a Afrikou. Vzestup výroby, vysoce přesahující evropskou poptávku, učinil z dobytí afrického trhu nutnost. Propagace obchodu byla hlavním tématem prvních dohod uzavřených mezi evropskými zmocněnci a etiopskými vládci.²¹

Mezi prvními Brity, kteří do Etiopie pronikli, byl Henry Salt. Salt se poprvé do severovýchodní Afriky dostal v rámci družiny George Annesleyho při jeho cestě po Rudém moři v roce 1804. Znovu se do Etiopie vypravil v letech 1809–1810, kdy byl vyslán za účelem propagace britských diplomatických a obchodních zájmů v Etiopii. Kromě svých diplomatických povinností se Salt věnoval i objevování země. Navštívil Gondar, Aksum, studoval místní jazyky. V roce 1839 se Britům podařilo usadit se v Adenu a zřídit zde obchodní základnu. Toto přístavní město se nachází na nejjižnějším cípu Arabského poloostrova blízko místa, kde se Rudé moře vlévá do Adenského zálivu. Blízkost afrického pobřeží podnítila ve Velké Británii obchodní i politický zájem o Roh Afriky. V roce 1841 byla vyslána diplomatická mise v čele s kapitánem Cornwallisem Harrisem do království Shawa, kde vládl Sahle–Selassie.

---

¹⁹ ZÁHOŘÍK, Jan, *Etiopie v letech 1923–1935. Cesta k italské invazi*, Praha 2009, s. 20.

²⁰ MOJDL, s. 36–37.

²¹ ZEWEDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 24–25.

Harrisovi se podařilo s králem uzavřít smlouvu o přátelství a obchodu. Jednalo se o první oficiální dohodu uzavřenou mezi Velkou Británií a Etiopií.²² Obdobná smlouva byla sepsána mezi *rasem* Alim II. a Walterem Plowdenem v roce 1849. Měla být závazná i pro budoucí generace, avšak její platnost byla ukončena v roce 1868 po válce mezi oběma zeměmi.²³

Obnova zašlé slávy a upadající moci etiopské říše začala za vlády císaře Tewodrose II. (1855–1868). Tento panovník je označován za jednu z nejkontroverznějších postav v dějinách Etiopie. Zamýšlel vybudovat stát založený na respektu k zákonu a pořádku. Místo toho však po sobě zanechal zemi rozvrácenou, s cizí armádou v samém srdci Etiopie. Celý život jej provázelo silné protiislámské cítění. S ohledem na hrozbu „muslimského obklíčení“ dospěl k závěru, že jedinou možností, jak zachovat nezávislost Etiopie je spojenectví se státy západní Evropy. Doufal, že v rámci křesťanské solidarity mu Evropané poskytnou pomoc v boji proti islámu a při modernizaci jeho země. Jeho prosby zůstaly nevyslyšeny. Navíc si svým mnohdy impulzivním a neuváženým chováním znepřátelil Velkou Británii, se kterou se pustil do předem prohrané války. Přes veškerou snahu císař neuspěl ani na vnitropolitické scéně. Na konci života jej většina obyvatelstva nenáviděla a žádný z jeho cílů nedošel naplnění. Přesto je jeho jméno do dnešních dní skloňováno s úctou a císař je částí veřejnosti vnímán jako mučedník protikoloniálního boje.

Po smrti Tewodrose II. následovalo několik let bojů a zmatků. Z nich vzešel nový císař, který usedl na etiopský trůn a přijal jméno Yohannes IV. (1872–1889). Jeho vládu ovlivnily především tři faktory, a to boj proti Egyptanům a súdánským mahdistům, souboj o moc s Menelikem, králem provincie Shawa a italská koloniální hrozba.²⁴ Během Yohannesova panování došlo k sblížení s Velkou Británií. Výsledkem bylo sepsání Hewettovy smlouvy v roce 1884. Nicméně přátelské vztahy neměly dlouhého trvání a následující rok přinesl rozkol kvůli britské podpoře italských koloniálních ambicí. Osudným se Yohannesovi stal boj s mahdisty, padl v bitvě u Matamma (Gallabat) v roce 1889.

---

²² MATTHIES, Volker, *The Siege of Magdala. The British Empire Against the Emperor of Ethiopia*, Princeton 2012, s. 5.

²³ HERTSLET, Edward, *Map of Africa by Treaty I*, London 1896, s. 2.

²⁴ ZÁHOŘÍK, *Etiopie v letech 1923–1935*, s. 20–21.

Novým císařem se stal Menelik II. (1889–1913). Za jeho vlády došlo k navázání regulérních diplomatických vztahů s evropskými i mimoevropskými mocnostmi a modernizaci země. Mezi Menelikovy nejvýznamnější počiny patřilo založení nového hlavního města Addis Abeby, otevření první státní banky a stavba etiopské železnice. Zároveň musel císař čelit vážným pokusům o kolonizaci jeho země v rámci tzv. dělení Afriky. Etiopie svou nezávislost uhájila a vyšla z boje posílená a sjednocená.²⁵

Mnohokrát již zazněla otázka, jak je možné, že si právě Etiopie jako jediná ze států Afriky udržela nezávislost. Dlouho se tradovalo, že důvodem je nepřístupná poloha země. Tento názor ve svém díle spolehlivě vyvrátil profesor Sven Rubenson.²⁶ Dále byly uváděny silná tradice křesťanské církve a monarchie. Velkou roli jistě sehrála i povaha Etiopanů, kteří byli statečnými bojovníky, připravenými za svou zemi položit život. Neochvějné přesvědčení o vlastní nadřazenosti vedlo k soustavné a tvrdohlavé obraně vlastních práv. Typický etiopský postoj vůči zájmu cizinců je vyjádřen ve výroku, který údajně pronesl *dajjach* Webe, vládce provincie Tigráj: „Vy [*Francouzi*] a Angličané žijete v proklatých zemích a toužíte po našem zdravém podnebí. Jeden sbírá naše rostliny, druhý naše kameny. Co hledáte, nevím, ale byl bych nerad, abyste to našli v mojí zemi.“²⁷

---

²⁵ ADEJUMOBI, s. 28.

²⁶ RUBENSON, Sven, *The Survival of Ethiopian Independence*, Addis Ababa 1991.

²⁷ DROZDÍKOVÁ, s. 13.

3. První britská expedice do Etiopie (1867–1868)

3.1. Král králů Tewodros II. a jeho cesta k moci

Etiopie byla na počátku 19. století slabým státem s téměř neexistující vnitřní soudržností. Chyběla zde postava silného vůdce, který by si získal respekt náčelníků a dokázal zemi sjednotit.²⁸ Průkopníkem změn se stal císař Tewodros II., který vládl mezi lety 1855–1868. Na trůn usedl v době hrozící občanské války. Hlavním cílem jeho politiky bylo zemi sjednotit a započít proces modernizace.²⁹ Tewodros sám chápal svou snahu o pozvednutí země z „hlubin neznalosti a zpátečnictví“ jako boží poslání a zasvětil mu celý svůj život. Jakkoliv byl císařův sen ušlechtilý, metody, jež k jeho naplnění zvolil, lze označit za nešťastné a v jeho případě fatální. Na konci vlády čelil celostátní vzpouře a jeho snaha o získání pomoci od evropských států, především Velké Británie, přivedla Etiopii na pokraj katastrofy. Ačkoliv Tewodrosův smělý plán za jeho života nedošel naplnění, zanechal po sobě ideál, který inspiroval jeho nástupce.³⁰

Tewodros se narodil jako Kasa Haylu v roce 1818 v provincii Qwara. Pocházel ze šlechtického rodu, avšak po smrti otce neměla rodina z čeho žít a tak vstoupil do služeb svého nevlastního bratra Kenfu, vládce Qwary.³¹ Po boku bratra se Kasa často účastnil bojů s Egyptany. Když Kenfu v roce 1839 zemřel, vydal se Kasa na dráhu *shefta* (bandity). Banditismus byl klasickým způsobem, jak se mladí ambiciózní šlechtici mohli posouvat v kariérním žebříčku.³² V této době se opět dostal do konfliktu s Egyptany a právě tehdy se zrodila jeho celoživotní posedlost Osmanskou říší a sen o osvobození Jeruzaléma. Porážky od výborně vycvičené, disciplinované a moderně vybavené egyptské armády v něm vzbudily zájem o vojenskou disciplínu a dělostřelectvo.

Kasova rostoucí moc a sláva v Qwaře přitahovala pozornost. Císařovna Menene a její syn *ras* Ali pocítili strach z jeho vojenských úspěchů a rozhodli se získat jej na svou stranu. K tomu využili ne sílu, ale diplomacii. Qwara byla Kasovi oficiálně

---

²⁸ VANDERVORT, Bruce, *Wars of Imperial Conquest in Africa, 1830–1914*, London 2004, s. 22.

²⁹ PANKHURST, Richard (ed.), *The Ethiopian Royal Chronicles*, Addis Ababa 1967, s. 145.

³⁰ ZEWDE, Bahru, *Society, State and History. Selected Essays*, Addis Ababa 2008, s. 348.

³¹ PANKHURST, *The Ethiopian Royal Chronicles*, s. 145.

³² CRUMMEY, Donald, *Land and Society in the Christian Kingdom of Ethiopia. From the Thirteenth to the Twentieth Century*, Addis Ababa 2000, s. 202.

svěřena do správy a spolu s ní i ruka dcery *rasa* Aliho, Tawabach.³³ Kasa poté několik let sloužil jako věrný vazal vládnoucího rodu. Usmíření ale netrvalo věčně a v roce 1852 Kasa zahájil kampaň, jež ho měla vynést na trůn.³⁴

Po porážce *rasa* Aliho v bitvě u Ayshal roku 1853, zbývala mezi Kasou a císařským trůnem jediná překážka, *dajjach* Webe, poslední ze soupeřících knížat. Dne 8. února 1855 byl Webe definitivně poražen. Kasa se krátce poté dal z rukou *abuna* Salama, metropolitu pravoslavné církve, korunovat *negusa nagast* (králem králů) Tewodrosem II.³⁵ Jméno Tewodros si zvolil záměrně kvůli proroctví, které pravilo, že panovník nesoucí toto jméno bude vládnout spravedlivě a vymýtí všechny nepřátele křesťanství.³⁶ Porážkou svých odpůrců ukončil Tewodros *Zamana Masafent*, století trvající období bratrovražedných válek, které započalo po smrti císaře Iyasu II. (1730–1755).

Krátce po korunovaci zahájil Tewodros dobovačné kampaně v provinciích Wallo a Shawa. Narazil zde na silný odpor místního obyvatelstva a obzvláště kampaň ve Wallo se nesla ve znamení tvrdých opatření vůči odpůrcům, nežádka se jednalo o amputace končetin. Zprávy o císařově krutosti a nevyzpytatelném chování se šířily po celé zemi a vyvolaly vůči němu vlnu nenávisti. Kampaně se neúnosně protahovaly, ale nakonec z obou Tewodros vyšel jako vítěz. Ve Wallo dobyl skalní pevnost Magdala a učinil z ní svou pokladnici a vězení pro významné politické vězně.³⁷ Toto místo si pro Tewodrose získalo velký význam, jak skutečný tak symbolický. Stalo se centrem jeho vlády a také posledním útočištěm, kde ukončil svůj život.

3.2. *Reforma armády a zbrojní výroba*

Císařovým celoživotním snem byla moderní, disciplinovaná a dobře vyzbrojená armáda evropského stylu. Toho mělo být dosaženo vnitřní reorganizací armády a zahájením vlastní zbrojní výroby. Cílem Tewodrosovy reorganizační politiky bylo sloučení jednotlivých regionálních armád v jedinou armádu národní. Takto by byli vojáci

---

³³ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 28–29.

³⁴ CRUMMEY, s. 202.

³⁵ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 30.

³⁶ PANKHURST, *The Ethiopian Royal Chronicles*, s. 146–147.

³⁷ NARASINGHA, Prosad Sil, *Tewodros and Tipu as Warrior Against Imperialist Britain. A Comparative Study*. In: *Asian and African Studies* 24, 2015, 1, s. 22.

z různých regionů země zařazeni společně do jednoho regimentu a nuceni bojovat bok po boku. Tento plán se neseťkal s velkým pochopením u jednotlivých knížat, která jej vnímala jako tvrdý zásah do svých práv. Úspěšně byla zavedena nová hierarchie velení s vojenskými tituly, ekvivalenty evropských šarží, které se v etiopské armádě používají dodnes.³⁸ Novinkou bylo i pravidelné vyplácení žoldu vojákům, čímž se císař snažil předejít bezohlednému drancování během vojenských tažení.³⁹ Přetrvávajícím problémem byla disciplína, kterou císař tvrdě, avšak nepříliš úspěšně, vymáhal. Ve svém posledním dopise, adresovaném siru Napierovi těsně před smrtí se Tewodros vyznal ze svého neúspěchu: „*Moji krajané se ke mně otočili zády, protože jsem na ně uvalil daň a snažil se je přivést pod vojenskou disciplínu. Vy jste nade mnou nabyl vrchu díky lidem podléhajícím disciplíně.*“⁴⁰

Celé období vlády císaře Tewodrose provázal permanentní strach z Osmanské říše, která spolu se svým satelitem, Egyptem, narušovala bezpečnost země na severozápadní hranici a ohrožovala obchodní zájmy Etiopie v Rudém moři.⁴¹ Tewodros věřil, že jeho země bude v bezpečí pouze v případě, když se jí podaří získat a osvojit si západní technologie, především výrobu zbraní.⁴² Za tímto účelem se, stejně jako jeho předchůdci, pokusil získat zbraně od evropských států. Největší naděje vkládal do Velké Británie. V roce 1857 se zdálo, že císařovo přání bude vyslyšeno, když na přímělu britského konzula v Etiopii, Waltera Plowdena, britský parlament schválil návrh, aby byl Tewodrosovi zaslán dar v podobě zásilky zbraní. Tento návrh byl později smeten ze stolu v obavě, že by mohl vést k roztržce s Egyptem, potažmo Osmanskou říší. Jedinou zbraní, která se v této době z Velké Británie do Etiopie dostala, byla skvostně zdobená puška, osobní dar pro císaře.⁴³

Dalším Tewodrosovým krokem bylo zahájení zbrojní výroby. Ta však neměla v Etiopii tradici a chyběli zde zkušení řemeslníci. Císař se snažil za tímto účelem do země nalákat pracovníky ze zahraničí, kteří by měli alespoň minimální technické vzdělání. Nejlépe mu posloužila skupina protestantských misionářů z Německa, které dal shromáždit v Gafat. Císař chtěl nad výrobou osobně dohlížet a přesunul proto svůj

---

³⁸ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 30–33.

³⁹ CRUMMEY, s. 203.

⁴⁰ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 33.

⁴¹ NARASINGHA, s. 23.

⁴² VANDERVORT, s. 22–23.

⁴³ PANKHURST, Richard, *Guns in Ethiopia*. In: *Transition*, 1965, 20, s. 28–29.

dvůr do města Dabra Tabor, ležícího blízko Gafat a prohlásil ho novým hlavním městem Etiopie.⁴⁴ Přes veškeré překážky, nedostatek surovin a neznalost technologických postupů, se misionářům díky metodě pokus–omyl, podařilo do ukončení výroby sestrojít několik stovek zbraní. Všechny zde vyrobené zbraně byly později přesunuty do pevnosti Magdala, kde vznikl první zdokumentovaný arzenál zbraní v etiopských dějinách.⁴⁵

Tewodros byl rozhodnut dosáhnout svých cílů za jakoukoliv cenu. Tu bohužel nejčastěji platili jeho poddaní. Neospravedlnitelné násilí v kombinaci se stále vyššími daněmi rozdmýchávalo všeobecnou nenávist vůči císaři. Nespočet lidí přišel o končetiny, mnoho jich bylo zamčeno v domě a upáleno zaživa nebo svrženo z okraje srázu. Tewodros vůči svým odpůrcům neznal slitování a Etiopie se opět ocitla na pokraji občanské války.⁴⁶ Silně věřící Etiopané si krutost svého císaře vysvětlovali po svém: „*Ve dvanáctém roce vlády krále Etiopie, Tewodrose, jehož rodnou zemí byla Qwara a jehož původní jméno bylo Abba Tataq Kasa, ďábel pocítil vůči němu žárlivost. Pomýlil ho do té míry, že páchal zvěrstva a hříchy a stal se natolik ukrutným, že vzplál jako oheň a zabil každého, kdo mu zkřížil cestu, neboť ďábel jej oslepil.*“⁴⁷

3.3. Počátek konfliktu s Velkou Británií

Tewodrosova snaha o získání evropské pomoci při modernizaci země se stala pilířem jeho zahraniční politiky. S touto pomocí chtěl eliminovat egyptské nebezpečí. Ačkoliv se Tewodros pokoušel navázat přátelské vztahy se všemi křesťanskými evropskými státy, nejvřeleji se choval k Velké Británii. Tento postoj mohl pramenit z jeho přátelství s Johnem Bellem, britským cestovatelem, který do Etiopie přišel ve 40. letech 19. století a Walterem Plowdenem, prvním britským konzulem v Etiopii, který v zemi působil od roku 1848. Přes veškerou důvěru, kterou císař k Velké Británii choval, ho neustále děsila představa, že by mohlo opět dojít ke spojení křesťanských mocností Francie

---

⁴⁴ PANKHURST, *The Ethiopian Royal Chronicles*, 152–153.

⁴⁵ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 34.

⁴⁶ ZEWDE, *Society, State and History*, s. 351.

⁴⁷ TAFLA, Bairu (ed.), *A Chronicle of Emperor Yoḥannes IV (1872–89)*, Wiesbaden 1977, s. 51.

a Velké Británie s muslimskou Osmanskou říší, jako tomu bylo v Krymské válce. V jeho představách by se v pozici Ruska ocitla Etiopie.⁴⁸

V roce 1860 byl zavražděn konzul Plowden. Poté, co se zpráva o jeho smrti dostala do Londýna, byl okamžitě jmenován nový konzul, kapitán Charles Duncan Cameron. Cameron se hned po svém povýšení vydal na cestu do Etiopie. V únoru 1862 se vylodil v přístavu Massawa a odtud pokračoval do Gondaru, kam dorazil v červenci. Podle pokynů ministra zahraničí lorda Johna Russella předal císaři dary od královny Viktorie v podobě pušky a páru revolverů. Na Tewodrosově dvoře se Cameron seznámil s dalšími Evropany, jmenovitě například s manželi Sternovými, kteří do Etiopie přijeli krátce po Cameronovi, německým misionářem Johannem Martinem Fladem, švýcarským misionářem Theophilem Waldemeierem, významným německým botanikem Georgem Wilhelmem Schimperem a dalšími.⁴⁹

Kořeny roztržky s Velkou Británií sahají do roku 1862, kdy Tewodros odeslal dopis královně Viktorii. Hlavním bodem tohoto dopisu byl císařův plán na zřízení etiopské ambasády v Londýně. Podobný dopis byl odeslán i do dalších evropských zemí, například do Francie a některých států Německého spolku. Tímto způsobem chtěl Tewodros bezpochyby nejen navázat diplomatické styky v Evropě, ale také vysledovat, jak je o Etiopii smýšleno. Jeho nejistota byla pochopitelná, Velká Británie a Francie se zdály přátelsky nakloněné Tewodrosovým nepřátelům, Osmanské říši a Egyptu.⁵⁰

Doručením dopisu byl pověřen konzul Cameron. Dopis putoval nejprve z Adwy do Adenu, odkud byl poslán do Londýna. Na ministerstvo zahraničí se dostal v únoru 1863. Po splnění císařova rozkazu se Cameron vydal na cestu do Bogos, malé provincie na severovýchodě Etiopie, téměř obklíčené egyptským územím. Chtěl zde pomoci místní křesťanské komunitě, utlačované muslimy. Z Bogos se vydal do Kassaly, centra egyptské správy v této oblasti. Svou cestu byl ze zdravotních důvodů nucen ukončit po návštěvě Matamma. V srpnu 1863 se vrátil zpět do Etiopie.⁵¹

Tewodros mezitím netrpělivě očekával odpověď od královny Viktorie a byl velmi rozladěn, že s sebou Cameron žádný dopis nepřivezl. Navíc jeho cesta po egyptských územích vyvolala v císaři podezření. Konzul se rozhněvaného monarchu

---

⁴⁸ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 36.

⁴⁹ HOZIER, Henry Montague, *The British Expedition to Abyssinia. Compiled From Authentic Documents*, London 1869, s. 26.

⁵⁰ RUBENSON, *The Survival of Ethiopian Independence*, s. 225.

⁵¹ HOZIER, s. 29.

snažil uklidnit ujištěním, že odpověď jistě brzy dorazí, ale Tewodrosova důvěra v jeho sliby byla nalomena. Shodou okolností byl krátce po Cameronově příjezdu zatčen britský misionář Henry Aaron Stern a při osobní prohlídce nalezena jeho kniha *Wanderings Among the Falashas in Abyssinia* (1862). Tato kniha obsahovala několik velmi nelichotivých pasáží o etiopském monarchovi, které byly císaři přečteny a přeloženy. Sternovy urážky v kombinaci s faktem, že odpověď od královny stále nepřišla, vyvolaly v Tewodrosovi záchvat hněvu a jen podnítily jeho nedůvěru k Evropanům.⁵²

V lednu 1864 došla císaři trpělivost a dal zatknout konzula Camerona, jeho evropské služebnictvo a další čtyři misionáře. Tímto krokem se definitivně uzavřela možnost jakékoliv spolupráce s Velkou Británií. Pro Tewodrose bylo chování Evropanů velkým zklamáním. Nejvíc však jeho hrdost ranilo, že ani po téměř dvou letech stále nepřišel očekávaný dopis od královny Viktorie. Nedokázal pochopit proč navzdory jeho přátelskému postoji vůči cizincům s ním evropští vládci nechtějí navázat bližší kontakty a poskytnout mu pomoc.⁵³ Ve stále častějších záchvatech hněvu se na své blízké obracel s otázkou: „*Je to proto, že jsem černý a chudý, že jsem opovrhován?*“⁵⁴ Rozčarovaný chováním Britů, kteří byli daleko, dal zajmout cizince, které měl na dosah. A tímto krokem uspíšil svůj pád.⁵⁵

Ve Velké Británii vyvolala zpráva o zatčení skupiny Evropanů, mezi nimi i britských občanů, okamžitou reakci. Hned několik dobrodruhů se nabídlo, že se zajatce pokusí osvobodit. Londýnská vláda však nechtěla riskovat svobodu a životy dalších Britů. Jedním z možných řešení situace bylo vyslání vojenské expedice. To se však zdálo jako krajní možnost. Britská vláda se pokusila nejdříve problém vyřešit diplomatickou cestou.⁵⁶

V červenci 1864 byli vysláni Hormuzd Rassam, poručík William Francis Prideaux a Henry Blanc, s cílem vyjednat propuštění vězňů. Rassam s sebou, jako gesto dobré vůle, vezl mnoho darů a především dlouho očekávaný dopis od královny Viktorie

---

⁵² RUBENSON, *The Survival of Ethiopian Independence*, s. 232–233.

⁵³ Tamtéž, s. 237.

⁵⁴ Tamtéž, s. 238.

⁵⁵ ZEWE, *Society, State and History*, s. 351.

⁵⁶ HOZIER, s. 47.

pro etiopského císaře.⁵⁷ Tewodros se cítil natolik uražen, že vyslance nechal čekat téměř půl roku, než vzal na vědomí jejich přítomnost v zemi. První audience se uskutečnila v lednu 1866 a nesla se v přátelském duchu. Císař byl nadšen z dopisu od královny. Hned druhý den měl připravenou odpověď, ve které ujišťoval, že je jeho největším přáním spor mezi oběma zeměmi urovnat a zaručoval se za bezpečnou a brzkou cestu všech zajatců z Etiopie.⁵⁸ Ve chvíli, kdy se zdárný konec zdál na dosah, se projevila císařova nestálá povaha a zcela nečekaně změnil názor. Dal zatknout Rassama, Prideauxa a Blanca a vyslal do Velké Británie posla se žádostí o odškodnění za utrpená příkoří. Od této chvíle již nebyla možnost ukončit spor diplomatickou cestou a Velká Británie se začala připravovat na invazi do Etiopie.⁵⁹ Jejím navrhovatelem a nejhlasitějším obhájcem byl poručík William Merewether, důstojník Indické armády a britský zástupce v Adenu. Na jeho přímluvu se londýnská vláda rozhodla pro ozbrojený zásah a pověřila Merewethera přípravou expedice.⁶⁰

3.4. *Vojenská expedice a smrt císaře*

Reakce Velké Británie na uvěznění jejích emisarů na sebe nenechala dlouho čekat. Tewodrosův vyslanec byl okamžitě poslán zpět do Etiopie spolu s ultimátem obsahujícím jasně míněnou výhrůžku. Tewodros se však rozhodl pro odpor a ultimátum ignoroval. Ve svém vzdoru se opíral o přesvědčení, že se mu podařilo „prohlédnout“ evropské záměry: *„Znám taktiku evropských vlád, když se chtějí zmocnit země v Orientu: nejprve vyšlou misionáře; poté konzuly, aby podpořili misionáře; potom batalióny, aby udržely konzuly. Nejsem nějaký rádža z Hindustánu, aby si ze mě takto dělali blázny. Raději se s batalióny utkám hned.“*⁶¹

Válka byla nevyhnutelná. Přesto mezi obyvateli Británie panovala nejistota nad správností vojenského zásahu. O Etiopii nebylo mnoho známo a tak v lidech převládaly

---

⁵⁷ KINGSTON, William Henry Giles, *Our Soldiers. Gallant Deeds of the British Army During the Reign of Queen Victoria*, London 1898, s. 215–216.

⁵⁸ RUBENSON, *The Survival of Ethiopian Independence*, s. 240–243.

⁵⁹ KINGSTON, s. 215–216.

⁶⁰ HOZIER, s. 47.

⁶¹ AYELE, Negussay, *Ras Alula and Ethiopia's Struggles Against Expansionism and Colonialism, 1872–1897*. In: BEYENE, Tadesse, PANKHURST, Richard, TAMRAT, Tadesse (eds.), *The Centenary of Dogali. Proceedings of the International Symposium, Addis Ababa – Asmara, January 24–25, 1987*, Addis Ababa 1988, s. 168–169.

nejrůznější děsivé představy o tom, co vojáky v Africe čeká. Ti znalejší upozorňovali na nebezpečí malárie a divou zvěř. Úspěch a bezpečný návrat expedice byl považován za málo pravděpodobný. Přesto se našli dobrodruhové, kteří nabízeli, že se pokusí zajatce vysvobodit. I mezi korespondenty novin zavládl boj o to, kdo bude mít tu čest se do Etiopie vypravit a na vlastní oči celou akci sledovat. Pozadu nezůstali ani vědci z různých oborů, kteří si takovou příležitost nechtěli nechat ujít.⁶²

Britský parlament odsouhlasil vyslání vojenské expedice a přípravy se daly do pohybu. Ve skutečnosti byl však Tewodrosův osud zpečetěn dlouho před tím, než se Britové v Etiopii vylodili. Nejen, že byl císař opuštěn svými stoupenci, ale někteří jeho nepřátelé činili vše možné, aby pomohli britským jednotkám a urychlili jejich postup. Mezi těmi, kteří se rozhodli pro spolupráci s Brity, vynikal především Kasa Mercha z Tigraje, budoucí císař Yohannes IV., který zajistil expedičním silám zásobování a další nezbytnosti. Tato pomoc byla z části motivována všeobecným odporem k Tewodrosovi, z části Kasovými osobními ambicemi. Britové za poskytnutou pomoc přislíbili okamžité stažení svých jednotek, jakmile bude Tewodros dopaden.⁶³

Cílem britské mise bylo vysvobození zajatců a potrestání císaře, zisk nového území nehrál roli. Jak se vyjádřil britský ministr zahraničí lord Stanley: „*Vláda Jejicho Veličenstva nemá zájem na tom, co může Habeš postihnout po odstranění krále Theodora [Tewodrose] ze země. ...ani v nejmenším ji nebude zajímat, jaká budoucnost Habeš čeká; jaký vládce získá moc v zemi; jaké občanské války či nepokoje mohou nastat.*“⁶⁴ Do čela expedice byl postaven sir Robert Napier, vrchní velitel bombajské armády. Zástupcem velitele byl jmenován generálmajor sir Charles Staveley. Před britskými vojáky stál těžký úkol urazit po vylodění v některém z přístavů na pobřeží Rudého moře vzdálenost přibližně 644 kilometrů napříč hornatým a málo prozkoumaným územím až k pevnosti Magdala, kam se Tewodros spolu se svými zajatci uchýlil.⁶⁵

Přípravy expedice probíhaly pod nejpřísnějším dohledem. Merewether dlouho zvažoval všechny možnosti a nakonec rozhodl, že nejvýhodnější bude poslat do Etiopie vojáky z Indie. Za výchozí bod byl vybrán přístav v Bombaji. Guvernérem Bombaje byl

---

⁶² HOZIER, s. 62.

⁶³ ZEWE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 41.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ KINGSTON, s. 217–218.

v té době Seymour Fitzgerald, kterému však chyběly vojenské zkušenosti. Proto byl nakonec velením pověřen sir Robert Napier. Vše muselo být dopodrobna naplánováno, sebemenší chyba mohla mít fatální následky. Aby zvolil nejlepší místo k vylodění a předešel tak možným komplikacím, vydal se Merewether na průzkum pobřeží Rudého moře. Původní plán hovořil o přístavu Massawa, avšak po podrobném seznámení se s podmínkami v oblasti byla dána přednost přístavu Zula.⁶⁶

Jak bylo řečeno, císař se rozhodl opustit hlavní město Dabra Tabor a ukrýt se před blížící se britskou výpravou v pevnosti Magdala. V té době jeho dříve neporazitelná armáda čítala již jen mezi 3000 a 8000 mužů a dezertérů každý den přibývalo. Cesta, která za normálních okolností trvala týden, zabrala oslabené Tewodrosově armádě celých šest měsíců.⁶⁷ Toto zdržení poskytlo Britům dostatek času na přípravu a přesun jednotek do Etiopie. Evropané svého protivníka v žádném případě nepodceňovali, nicméně přetrvával všeobecný názor, že se žádná neevropská armáda nemůže postavit pěchotě s evropským výcvikem na otevřeném poli a zvítězit. Velitelé vkládali bezmeznou víru do dělostřelectva a taktiky.⁶⁸ Navzdory tomuto sebejistému úsudku byl původní plán na vyslání 12 000 mužů, plus odpovídajícího počtu civilistů, kteří se měli starat o tábor, dopravu a další pomocné práce, postupně navyšován až dosáhl celkového počtu 42 000 mužů.⁶⁹

Krátce před vysláním expedice byly sepsány dvě proklamace, jedna adresovaná Tewodrosovi a druhá pro obyvatelstvo. První sepsal sir Napier a měla císaře ujistit, že Britové nepřišli dobývat území, ani ho připravit o trůn: „*Moje panovnice netouží připravit Vás o jakoukoliv část Vašeho území, ani zničit Vaši nadvládu, ačkoliv je jasné, že by to bylo ve vsí pravděpodobnosti výsledkem nepřátelství. Vaše Výsost může toto nebezpečí odvrátit, pokud okamžitě odevzdá své vězně.*“⁷⁰ Druhá proklamace měla apelovat na obyvatelstvo, aby nekladlo expedici odpor: „*Ti, kteří se budou k vězňům chovat přátelsky, nebo budou nápomocni při jejich osvobození, budou dobře odměněni, ale ti, kteří jim ublíží, budou tvrdě potrestáni. Až nastane chvíle, kdy bude britská armáda pochodovat vaší zemí, pamatujte, lide Habeše, že královna Anglie k vám*

---

⁶⁶ HOZIER, s. 50–52.

⁶⁷ RUBENSON, *The Survival of Ethiopian Independence*, s. 256.

⁶⁸ HAROLD, Marcus, *Racist Discourse About Ethiopia and Ethiopians Before and After the Battle of Adwa*. In: METAFERIA, Getachew, MILKIAS, Paulos (eds.), *The Battle of Adwa. Reflections on Ethiopia's Historic Victory Against European Colonialism*, New York 2005, s. 231.

⁶⁹ RUBENSON, *The Survival of Ethiopian Independence*, s. 256.

⁷⁰ HOZIER, s. 76–77.

*nechová nepřátelství, ani žádný úmysl vůči vaší zemi, či vaší svobodě. ... jediným cílem, kvůli kterému byly britské síly poslány do Habeše je osvobození poddaných Jejího Veličenstva. Není záměrem trvale okupovat jakoukoliv část území Habeše, nebo zasahovat do vlády země.*⁷¹

Expediční síly se postupně shromažďovaly na etiopském pobřeží. V lednu 1868 dorazil vrchní velitel sir Napier a armáda se dala na pochod k Magdale. Vojáci se museli potýkat s velmi obtížným hornatým terénem a nepřízní počasí v podobě nízkých nočních teplot a prudkého deště. Přesto výprava dorazila na planinu pod pevností za pouhé tři měsíce. Magdala byla zbudována na vysoké skále, tyčící se ve výšce 900 metrů nad planinou Aroge, kde došlo k jediné bitvě této podivné války.⁷² Dne 10. dubna 1868 zaútočily etiopské jednotky na britský tábor. I přes okamžik překvapení a nespornou odvahu neměli Etiopané, vesměs ozbrojení kopími a štíty, proti dobře vyzbrojeným a disciplinovaným britským vojákům šanci. Tewodrosovi vojáci se museli brzy stáhnout zpět do pevnosti. Na bitevním poli za sebou zanechali 700–800 mrtvých. Na druhé straně Britové zaznamenali pouze 20 zraněných.⁷³

Císař, vědom si své bezvýchodné situace, vyslal den po bitvě do Napierova tábora poručíka Prideauxa, aby vyjednal podmínky příměří. Napier však nebyl ochoten ustoupit a požadoval kromě okamžitého propuštění všech vězňů také císařovu bezpodmínečnou kapitulaci. Tewodros se ocitl ve slepé uličce. V odpovědi přistoupil na všechny podmínky, kromě vlastní kapitulace. Po odchodu posla se pomodlil a v nestřežený okamžik vytáhl pistoli, vložil si hlaveň do úst a vystřelil. Pistole však selhala a v mžiku byli u císaře vojáci, kteří mu zbraň vytrhli z ruky. Tewodros prohlásil, že Bůh si nepřeje, aby zemřel a poslal pro své rádce. Všichni kromě jednoho mu navrhli, aby dal zajatce zabít. Císař odmítl a vydal rozkaz k propuštění vězňů. V tuto chvíli už toužil jen po míru a byl ochoten spolknout svou pýchu.⁷⁴ Jako gesto dobré vůle připojil k poselstvu stádo dobytka, aby mohli Britové doplnit zásoby jídla. Napier však tento dar odmítl přijmout. Tewodros propadl zoufalství a svolal své vojáky, aby k nim pronesl krátkou řeč. Na závěr dal každému na vybranou, jestli se pokusí „na vlastní

---

⁷¹ Tamtéž.

⁷² KINGSTON, s. 221–222.

⁷³ RUBENSON, *The Survival of Ethiopian Independence*, s. 264.

⁷⁴ APPELYARD, David, PANKHURST, Richard, *The Last Two Letters of Emperor Tewodros II of Ethiopia (April 11 and 12 1868)*. In: *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, 1987, 1, s. 31–32.

pěst“ z Magdaly uprchnout nebo zůstane po boku svého císaře až do hořkého konce. Většina se chopila šance a dezertovala. Zůstalo jen pár císařových nejbližších.⁷⁵

Britové zahájili dobývání pevnosti 13. dubna odpoledne. Stačilo několik desítek minut a Magdala padla do jejich rukou. Tewodros útok bedlivě sledoval z okna a do poslední chvíle vyjadřoval obdiv nad disciplinovaností britských jednotek. Když se vojáci přiblížili k místu, kde se ukrýval, vzal do ruky pistoli a dobrovolně ukončil svůj život.⁷⁶ Tímto svým krokem připravil Brity o poslední zadostiučinění. Pro Napiera bylo otázkou národní hrdosti, snad ještě důležitější než osvobození vězňů, donutit Tewodrose, žalárníka britského konzula a zvláštního vyslance, aby se osobně vzdal. Takto nebylo jeho vítězství úplné.

Britové v Magdale setrvali několik dní a 18. dubna se vydali na pochod. Před svým odchodem zničili veškeré zbraně, které se Tewodrosovi podařilo nashromáždit, a vyhodili pevnost do povětří.⁷⁷ Tím byla pro Velkou Británii záležitost uzavřena. Ačkoliv bylo dobytí celé Etiopie na dosah ruky, neučinili Britové ani tak málo, aby dohlédli na dosazení nového, probritsky orientovaného, panovníka. Z toho lze chápat, že Velká Británie v této době neměla o Etiopii dostatečný zájem. Tento postoj se měl změnit o rok později, kdy otevření Suezského průplavu učinilo z pobřeží Rudého moře strategicky a obchodně důležitou oblast.⁷⁸

Co se týče hlavních účastníků kampaně, dostalo se jim vskutku královské odměny. Sir Napier získal titul „Lord of Magdala“ a náležitý finanční obnos. Byl opěvován jako hrdina a pokořitel „vzpurného císaře“. Po oslavách se vrátil do Indie, později několik let sloužil jako guvernér Gibraltaru. Zemřel v roce 1890 a dostalo se mu státního pohřbu.⁷⁹ Jedním z účastníků expedice byl i Henry Morton Stanley, který si v pozdějších letech vydobyl slávu nejen jako žurnalista a spisovatel, ale také objevitel. Během svých cest po Africe se mu podařilo odhalit osud dlouhá léta pohřešovaného cestovatele Davida Livingstona.⁸⁰

Kromě válečné kořisti byl do Velké Británie přivezen i Tewodrosův syn, Alamayou, kterému bylo pouhých šest let. Britové ho spolu s jeho matkou, císařovnou–

---

⁷⁵ KINGSTON, s. 225–228.

⁷⁶ PANKHURST, *The Ethiopian Royal Chronicles*, s. 156–157.

⁷⁷ RUBENSON, *The Survival of Ethiopian Independence*, s. 268.

⁷⁸ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 73.

⁷⁹ MATTHIES, s. 155–157.

⁸⁰ Více viz. STANLEY, Henry Morton, *How I Found Livingstone. Travels, Adventures and Discoveries in Central Africa. Including Four Months Residence with Dr. Livingstone*, London 1872.

vdovou Terunesh, na Tewodrosovu výslovnou žádost vzali pod svou ochranu. Alamayou byl po příchodu do Velké Británie svěřen do péče kapitána Tristrama Speedyho, excentrického cestovatele a účastníka expedice. Pod dohledem samotné královny Viktorie bylo chlapci poskytnuto to nejlepší možné vzdělání. Nicméně Alamayou si na svou novou domovinu nikdy nezvykl a po odchodu z domácnosti kapitána Speedyho trpěl depresemi. Alamayou, právoplatný dědic etiopského trůnu zemřel v roce 1879 v pouhých devatenácti letech, pravděpodobně na zánět pohrudnice. Pohřben byl na hřbitově ve Windsoru.⁸¹

První britská expedice do Etiopie vyvolává dodnes otázky. Jaký byl skutečný motiv, který vedl k jejímu vyslání a proč se armáda po svém „slavném“ vítězství z Etiopie stáhla bez okupace země a následné ekonomické exploatace? Jednala britská vláda skutečně pouze z humanitárních důvodů, jak naznačuje prohlášení kapitána Henryho Hoziera v oficiální zprávě o kampani, že „*britská expedice do Habeše nebyla motivována žízní po slávě, ani touhou po dobývání*“⁸²? Matthias ve své knize uvádí svědectví poručíka Stumma, který byl naopak přesvědčen, že „*jediným cílem byla okupace toho, co bylo považováno za plodné a na minerály bohaté území Habeše*“⁸³.

Nejen ve Velké Británii, ale i na kontinentě se spekulovalo. Především Francouzi chovali velkou nedůvěru k britským motivům. Obávali se, že Británie využije svého úspěchu jako záminky k budoucí okupaci pobřeží Rudého moře, aby tak mohla účinněji kontrolovat dopravu skrze Suezský průplav a cestu do Indie. Všechny dohady byly vyvráceny, když se Britové, věrni svému slibu bez zbytečných průtahů z Etiopie stáhli.

Hlavním důvodem pravděpodobně bylo, že Velká Británie v té době neměla na severovýchodě Afriky důležité zájmy. Kampaň se uskutečnila téměř dvacet let před propuknutím dělení Afriky a bojem o sféry vlivu mezi evropskými mocnostmi. Přesto nelze říct, že by jediným motivem k vyslání expedice bylo osvobození několika nespravedlivě vězněných britských občanů. Porážka vzdorného císaře měla také posílit mezinárodní prestiž Velké Británie a napravit pověst její armády. Podle Stumma: „*Zvěst o velikosti a síle národa, který utratí miliony a mobilizuje legie mužů a zvířat,*

---

⁸¹ MATTHIES, s. 164–168.

⁸² HOZIER, s. 1.

⁸³ MATTHIES, s. 175.

aby vymazal skvrnu na své cti a zachránil pár svých občanů, pronikne do nejvzdálenějších koutů Afriky a Asie.“⁸⁴

---

⁸⁴ Tamtéž, s. 175–177.

4. Pronikání Evropanů za vlády Yohannese IV. (1872–1889)

4.1. Válka s Egyptem

Po smrti císaře Tewodrose se v Etiopii rozpoutal boj o nástupnictví, z něhož vyšel vítězně *dejjazmach* Kasa Mercha. Korunovace nového císaře, který přijal jméno Yohannes IV., proběhla v lednu 1872.⁸⁵ Podle kronik se jednalo o velkolepou událost: „*Po jeho [Yohannesově] pravici a levici, před ním i za ním bylo mnoho jezdců s ozdobami ze stříbra a zlata a purpurovými dekoracemi. Jak se dal král králů do pohybu, všichni jeho střelci vypálili salvu z děl... Země se otřásla a základy hor byly tím zvukem narušeny.*“⁸⁶

Císař Yohannes IV. (1872–1889) byl věrným pokračovatelem Tewodrosových myšlenek. Za jeho vlády došlo ke sjednocení země a jejímu celkovému posílení. Yohannes je dodnes znám především díky svým vítězstvím nad Egypťany v bitvách u Gundet (1875) a Gura (1876) a drtivé porážce Italů u Dogali (1887).⁸⁷ Éře císaře Yohannese dominovala zahraniční agrese a intervence. Osmdesátá léta 19. století byla charakteristická zvyšujícím se evropským koloniálním soupeřením o kontrolu nad Etiopií. Především Britové, Francouzi a Italové se předháněli v diplomatických a vojenských plánech na získání nadvlády. Kromě evropské hrozby musel Yohannes čelit i nebezpečí ze strany súdánských mahdistů, které vedla náboženská animosita a touha pomstít se Etiopii za její spojení s Velkou Británií. Jak evropské, tak mahdistické aktivity ohrožovaly samotnou existenci etiopské říše.⁸⁸

V roce 1868 se Velká Británie, bezprostředně po dosažení svého cíle, tedy osvobození zajatců z Magdaly a potrestání císaře Tewodrose, z Etiopie stáhla a přestala o zemi jevit zájem. Nevyužila situace, kdy se Napierově expedici podařilo proniknout do samého srdce země, ani nově získaných kontaktů, aby umožnila britským obchodníkům ovládnout nové trhy v Africe.⁸⁹ Britská „politika nezájmu“ byla téměř úzkostlivě dodržována. Návrhy bývalého spojence Kasa Merchy na bližší spolupráci

---

⁸⁵ RUBENSON, *The Survival of Ethiopian Independence*, s. 295.

⁸⁶ TAFLA, s. 141.

⁸⁷ PANKHURST, *The Ethiopian Royal Chronicles*, s. 159.

⁸⁸ SELASSIE, Yohannes, *Dogali in the Overall Anti-Colonialist Struggle in Africa*. In: BEYENE, PANKHURST, TAMRAT, s. 225.

⁸⁹ WYLDE, Augustus Blandy, *'83 to '87 in the Soudan. With an Account of Sir William Hewett's Mission to King John of Abyssinia I*, London 1888, s. 322–323.

zůstaly ve Velké Británii nevyslyšeny. Jeho žádost o vojenské poradce byla zamítnuta. Dokonce ani Kasovo vítězství nad samozvaným císařem Takla–Giyorgisem, který se chopil moci po Tewodrosově smrti, a následná korunovace s Brity nepohnula. Přitom Yohannes by se bez britské pomoci císařem pravděpodobně nikdy nestal. V boji o trůn sehrály zbraně, které za svou podporu Napierovy expedice obdržel, rozhodující roli.⁹⁰ Kromě zbraní se Kasovi podařilo získat do svých služeb Johna Charlese Kirkhama, britského důstojníka, který se nabídl poskytnout Kasově armádě výcvik podle evropského vzoru. Kombinace moderních britských zbraní a Kirkhamových vojenských zkušeností byla pravděpodobně rozhodujícím faktorem Kasova vítězství nad císařem Takla–Giyorgisem v bitvě u Assam v roce 1871.

Zdánlivý klid, s jakým Britové pronikli do srdce Etiopie, vytvořil falešnou představu, že Etiopie není schopna bránit se cizí agresi. První se její obranyschopnost pokusili vyzkoušet Egyptané.⁹¹ V roce 1872 egyptské jednotky napadly a následně dobyly provincii Bogos, o rok později okupovaly město Matamma. Na rok 1875 byla naplánovaná invaze hlouběji do vnitrozemí. Majíce na paměti detaily a výsledek Napierovy expedice, pokusili se Egyptané získat na svou stranu etiopského spojence. Za nejvhodnějšího kandidáta zvolili Menelika, krále Shawa, který byl Yohannesovým soupeřem v boji o císařský trůn a po celou jeho vládu nebezpečným konkurentem.⁹²

S plánem na dobytí Etiopie přišel švýcarský dobrodruh Werner Munzinger, který působil ve službách egyptského chedíva Ismaíla paši (1863–1879). Ismaíl toužil proniknout do vnitrozemí Afriky, především do údolí Nilu a Etiopie mu stála v cestě. Silná a nezávislá Etiopie byla Egyptu trnem v oku. Jak poznamenal Munzinger: „*Etiopie s disciplinovanou armádou a přátelstvím evropských mocností je hrozbou pro Egypt. Egypt musí Etiopii buď dobýt a islamizovat, nebo ji ponechat v anarchii a mizérii.*“⁹³ Zástěrkou pro vpád do Etiopie byl boj proti obchodu s otroky. Na tyto abolicionistické argumenty Evropa slyšela.

Po invazi do Bogos poslal Yohannes Ismaílovi protestní nótu a obrátil se o pomoc do Evropy. Kirkham, který císaři sloužil jako vojenský poradce a zároveň

---

⁹⁰ Konkrétně se jednalo o 6 děl, 850 mušket a pušek a značné množství munice.

⁹¹ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 49–50.

⁹² ERLICH, Haggai, *Ras Alula and the Scramble for Africa. A Political Biography, Ethiopia and Eritrea 1875–1897*, Lawrenceville 1996, s. 10.

⁹³ KENDIE, Daniel, *Egypt and the Hydro–Politics of the Blue Nile River*. In: *Northeast African Studies*, New Series 6, 1999, 1/2, s. 145–146.

vyslanec, se vydal na cestu s dopisy pro prezidenta Francie a panovníky Velké Británie, Rakouska–Uherska, Ruska a Německa. Požadavek byl ve všech totožný: křesťanská solidarita s Etiopií, která čelí hrozbě islamizace a podrobení od Egypta. Yohannesův apel se nesetkal s pochopením. Kirkham byl přijat s naprostým nedostatkem zájmu v Rusku, Německu a Francii.⁹⁴ Dopisy pro královnu Viktorii a ministra zahraničí lorda Granvilla byly do Londýna doručeny 10. října 1872. Yohannes si v nich stěžoval na bezdůvodnou egyptskou agresi a zároveň žádal o radu, jak konflikt diplomaticky vyřešit: „*A teď posuďte, zapřísahám Vás, špatné činy Ismaíla Pashy proti mně a mé zemi, protože já jsem mu nikdy nezpůsobil žádnou újmu ani se nepletl do jeho zájmů a nemám lepšího přítele mezi evropskými panovníky, než jste Vy, protože pravý křesťan je křesťanovi příbuzným. ... ale nyní chtějí Turkové [Egyptané] získat celou Etiopii, která je v mých rukou. Píši Vám proto, abych od Vás získal radu, protože si nepřeji prolévat zbytečně křesťanskou krev.*“⁹⁵

Královna Viktorie a lord Granville na dopisy obratem odpověděli. Oba byli stejně jako císař znepokojeni egyptskými činy, avšak z Káhiry se jim dostalo ujištění, že situace bude brzy vyřešena. Dokonce zašli tak daleko, že Ismaílovu dobovačnou politiku obhajovali. Yohannes byl britskou odpovědí hluboce zklamán. Bylo těžké uvěřit, že by Velká Británie neměla dostatečný vliv, aby Ismaílovi vnutila arbitráž ohledně hraničního sporu, navíc s podporou Francie. Stejně nemožné bylo, že by Britům chyběly znalosti hraniční oblasti mezi Egyptem a Etiopií. Koneckonců krize v Bogos propukla jen pět let po dobře naplánované britské expedici. Je tedy nejpravděpodobnější, že se Britové na stranu Egypta přiklonili kvůli svým obchodním zájmům. Egypt byl v této době pro Velkou Británii důležitější než Etiopie a proto propagovala egyptský náhled na konflikt.⁹⁶ Evropa nebrala křesťanskou solidaritu tak vážně jako etiopský císař. Pro evropské mocnosti byl Egypt, přestože muslimský, obchodně zajímavější než Etiopie. Především po otevření Suezského průplavu v roce 1869 strategická a ekonomická hodnota Egypta prudce stoupla.⁹⁷

---

⁹⁴ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 50–51.

⁹⁵ DEMOZ, Abraham, ULLENDORFF, Edward, *Two Letters from the Emperor Yohannes of Ethiopia to Queen Victoria and Lord Granville*. In: *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London* 32, 1969, 1, s. 137–138.

⁹⁶ RUBENSON, *The Survival of Ethiopian Independence*, s. 304–309.

⁹⁷ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 50–51.

Pohraniční konflikt postupně přerostl v regulérní válku. V září 1875 se Egyptané vylodili v přístavu Massawa a odtud pronikli do vnitrozemí Etiopie. Yohannes stále marně čekal na pomoc evropských mocností. Situace se stala neúnosnou a císař byl okolnostmi donucen vytáhnout s armádou Egyptanům vstříc.⁹⁸ Etiopská armáda byla ve značné nevýhodě proti dobře vybavené a vycvičené armádě egyptské. Evropský cestovatel Emilius de Cosson, který se v té době v Etiopii nacházel, poznamenal: „*Střelný prach vyráběný v zemi je slabý a špatný, což je možná štěstí, protože obyčejná dávka anglického prachu by nenapravitelně poškodila většinu místních zbraní, náboje jsou často jen kousky břidlice nařezané do kuželovitého tvaru.*“⁹⁹

Dne 23. října vydal císař rozkaz k mobilizaci. O dva týdny později čítala jeho armáda přes 20 000 mužů. Egyptská armáda měla okolo 2000 vojáků. V jejím čele stál dánský plukovník Soren Arendrup. Obě armády se setkaly 16. listopadu 1875 u Gundat. Bitva, která se zde odehrála, byla jedním z nejkratších a zároveň nejjednoznačnějších vojenských střetů v etiopských dějinách. Egyptská armáda byla na hlavu poražena a téměř zlikvidována. Taková katastrofa si žádala buď rezignaci, nebo pomstu. Ismaíl zvolil druhé. Ještě před koncem roku 1875 byla z Egypta vyslána nová armáda, tentokrát čítající kolem 15 000 mužů. Egyptané se obávali dalšího ponížení a tak se na nadcházející bitvu lépe připravili. Bitva u Gura, svedená na začátku března 1876, trvala tři dny (7.–9. března 1876) a vyžádala si velké ztráty na obou stranách. Přesto z ní císař Yohannes opět vyšel vítězně. Pro Egypt měla porážka těžké následky. Etiopské vítězství urychlilo pád Ismaíla a následnou britskou okupaci Egypta. Naopak Etiopie byla vojensky i psychicky posílena.¹⁰⁰

I přes jednoznačné vítězství Etiopie se mírová jednání protahovala. Na vině byly především dva faktory. Císař Yohannes odmítl jednat přímo s egyptskými zástupci a žádal o zprostředkování evropské mocnosti, nejlépe Velké Británie. Na druhé straně Egyptané a s nimi Britové, kteří v té době byli již polovičními pány Egypta, odmítali přistoupit na etiopské podmínky. Etiopie vytrvale odolávala egyptsko–britskému diplomatickému tlaku, což bylo pro Brity něco neslýchaného.¹⁰¹ V roce 1877 vyslal

---

⁹⁸ DROZDÍKOVÁ, s. 79–80.

⁹⁹ DE COSSON, s. 218.

¹⁰⁰ ZEWEDE, *A History of Modern Ethiopia, 1855–1991*, s. 52–53.

¹⁰¹ DROZDÍKOVÁ, s. 79–80.

chedív Ismaíl generálního guvernéra Súdánu, Darfuru a Equatoria, plukovníka Charlese Gordona, aby vyjednal s Etiopií mír za podmínky, že Egypt nepřijde o žádná jím dobytá území. Tento požadavek byl pro Etiopii nepřipustný a jednání byla záhy ukončena.

Konflikt s Egyptem byl prozatím zažehnán a nastal čas vyřešit vnitřní rozpory v zemi. Císařovým největším přetrvávajícím problémem byl král Menelik, který sám sebe nazýval *negusa nagast* a Yohannese jako svého panovníka neuznal. Jejich vzájemná animosita se datovala již od 60. let 19. století, kdy se Menelik krátce po útěku z Magadaly Yohannesovi poprvé vzepřel. Shawa byla v této době relativně stabilní a prosperující provincií, což poskytlo Menelikovi možnost věnovat se územní expanzi. Nejprve obrátil svou pozornost na sever. Boj o provincii Wallo probíhal na lokální úrovni, dokud se do něj nezapojoval sám císař. Nicméně Yohannes byl příliš zaneprázdněn bojem s Egypty a Menelik brzy zvítězil. Po porážce Egypta se Yohannes s armádou stočil na jih a v lednu 1878 pronikl do severozápadní oblasti Shawy. Menelik v reakci na tuto výzvu vydal povel k mobilizaci. Po prvotních drobnějších střetech se Menelik stáhl do města Leche.¹⁰² Byl si vědom, že jeho provincie si nemůže dovolit vést zdoluhavou a vyčerpávající válku s císařem a rozhodl se ustoupit. K veřejnému usmíření došlo 26. března 1878, kdy Menelik veřejně přijal Yohannesovu svrchovanost.¹⁰³ Na důkaz věčného přátelství byl domluven sňatek mezi císařovým synem *rasem* Arayou–Sellasem a Zawditu, dcerou Menelika. Ženich i nevěsta byli v té době ještě dětmi, ale jejich svazek byl symbolem sjednocení země a spojení vládnoucích rodů z Tigraje a Shawy.¹⁰⁴ Smlouva z Leche ukončila období nejistoty po smrti císaře Tewodrose. Zároveň byla odrazem Yohannesova liberálního myšlení. Menelik byl poražen, ale nebyl zničen. Císař mu ponechal titul *negus*. Na Menelikově straně rovněž hrála roli jeho moudrost a smysl pro taktiku. Byl sice ponížen, ale jeho vojenská síla zůstala nedotčena. Od této chvíle trpělivě vyčkával na svou chvíli, kdy se bude moci chopit císařského trůnu.¹⁰⁵

V roce 1878 bylo konečně dosaženo sjednocení Etiopie. Yohannes měl nyní volné ruce a rozhodl se zasáhnout proti Egyptanům, kteří nadále okupovali některá území, na která si Etiopie činila nárok, například přístav Massawa. Massawa byla

---

¹⁰² ZEWEDE, *A History of Modern Ethiopia, 1855–1991*, s. 45–46.

¹⁰³ ERLICH, *Ras Alula and the Scramble for Africa*, s. 17–20.

¹⁰⁴ PANKHURST, *The Ethiopian Royal Chronicles*, s. 162.

¹⁰⁵ ZEWEDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 45–46.

postavena na korálovém ostrově na pobřeží dnešní Eritree. Věhlas si získala díky vývozu zlata, slonoviny a obchodu s otroky. Kromě toho se v blízkosti přístavu nacházelo významné naleziště perel. Massawa znamená v překladu „přístav pastýřů“. Svůj název získala podle kmenů, které pobřeží obývaly. Co se týče jídla a vody byl přístav zcela závislý na zásobování z pevniny. V roce 1866 předala Osmanská říše Massawu Egyptu, který přístav obsadil 30. května téhož roku a vyslal jednotky, které na pobřeží založily vojenské stanice.¹⁰⁶

Ras Alula v čele armády zahájil postup na Massawu a pevnost Sanhit (Karan). Jeho odhodlání vyhnat Egyptany ze země je ztělesněno ve výroku, který pronesl v přítomnosti francouzského misionáře Duflose: „*Přišel jsem dobýt zpět Massawu od Egyptanů a neodejdu, dokud se můj kůň nenapije z Rudého moře.*“¹⁰⁷ Vláda v Londýně si nepřála narušení statu quo v Massawě a pokusila se situaci vyřešit diplomaticky. Plukovník Charles Gordon, který již dříve působil jako prostředník při vyjednávání mezi Yohannesem a Egyptany vyslal do Etiopie Williama Winstanleyho, který se s císařem setkal v Dabra Tabor.¹⁰⁸ Jednání proběhla v chladné a napjaté atmosféře, jelikož ani Etiopané, ani Egyptané nechtěli slevit ze svých požadavků, učiněných roku 1877. Císař byl odhodlán získat přístup k Rudému moři a k tomu potřeboval Massawu. Jednání skončila ve chvíli, kdy na egyptskou nabídku společné správy přístavu Yohannes stroze odpověděl: „*Nepřeji si konzula v Massawě – chci Massawu!*“¹⁰⁹

Koncem roku 1879 se po dalších nezdařených jednáních s plukovníkem Gordonem u *rasa* Aluly ohlásil Augustus Wylde, bývalý vicekonzul v Džiddě. Ačkoliv Wylde neměl žádné oficiální pověření, vystupoval před *rasem* jako zástupce vlády Jejího Veličenstva. Alula byl připraven ke kompromisu, ale jeho podmínky, tj. britské zprostředkování, odstoupení Bogos a obchodní dohoda o Massawě, nebyly pro Londýn přípustné. Wylde byl později přinucen napsat Alulovi dopis, v němž vysvětlil, že jednal bez vědomí britské vlády. Královna Viktorie odeslala list císaři, v němž ho povzbuzovala k uzavření dohody přímo s Egyptem. Velká Británie se tímto jednáním

---

¹⁰⁶ DE COSSON, s. 17–18.

¹⁰⁷ ERLICH, *Ras Alula and the Scramble for Africa*, s. 24.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 24–25.

¹⁰⁹ WINSTANLEY, William, *A Visit to Abyssinia. An Account of Travel in Modern Ethiopia II*, London 1881, s. 244.

odmítla podílet na mírových jednáních mezi Etiopií a Egyptem a na několik příštích let došlo k přerušení diplomatických styků s Etiopií.¹¹⁰

4.2. *Hewettova smlouva a britská zrada*

Britský postoj vůči Etiopii se výrazně změnil v 80. letech 19. století. V roce 1881 vypuklo v Súdánu Mahdího povstání, které během dvou let pohltilo severní a centrální části země a odřízlo egyptské posádky na východě. Velká Británie, která od roku 1882 okupovala Egypt, sledovala celou situaci se vzrůstajícím neklidem. Ozbrojené střety s mahdisty skončily porážkou a Britové byli v roce 1883 nuceni stáhnout veškeré své i egyptské jednotky ze Súdánu.¹¹¹ Problém nastal hned u několika posádek na hranici s Etiopií, které byly odříznuté. Nejhuře na tom byli vojáci v pevnostech Sanhit, Kassala a Galabat. Jejich jedinou možností byl ústup přes území Etiopie do přístavu Massawa a odtud do Káhiry. Tento odvážný plán si však vyžadoval souhlas císaře Yohannese, se kterým však Britové přerušili kontakty. Nebylo možné předpovědět, jak se císař zachová.¹¹² Olej do ohně přilévaly zvěsti, že jeden z mahdistických vůdců již kontaktoval císaře a *rasa* Alulu a navrhl jim společný postup proti koloniálním mocnostem. Britská vláda musela přehodnotit svou politiku minimálních styků s Etiopií, kterou uplatňovala od roku 1868 a pokusit se získat císaře Yohannese na svou stranu. Situace si žádala aktivní spolupráci s Etiopií při zajištění stabilní hranice se Súdánem a evakuaci obklíčených posádek.¹¹³ Výměnou za pomoc měla být císaři nabídnuta mírová smlouva s Egyptem a splnění veškerých jeho požadavků z roku 1877.

V prosinci 1883 bylo rozhodnuto o vyslání diplomatické mise do Etiopie. Vedením byl pověřen kontradmirál sir William Hewett.¹¹⁴ Mise se měl dále zúčastnit kapitán Rolf, poručík Graham, vojenský pokladník a sekretář Smith, chirurg Gimlette, kaplan Todd, poručíci Paris a Fitzgerald, velitel Crowe, kapitán Speedy, veterán Napierovy expedice z roku 1868, egyptský delegát Mason Bey, poručík Kennedy,

---

¹¹⁰ ERLICH, *Ras Alula and the Scramble for Africa*, s. 31–32.

¹¹¹ ZEWEDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 54–55.

¹¹² PORTAL, *An Account of the English Mission to Abyssinia*, s. 2–3.

¹¹³ ERLICH, *Ras Alula and the Scramble for Africa*, s. 43.

¹¹⁴ WYLDE, *'83 to '87 in the Soudan*, s. 86.

domorodý překladatel Peter Bru, Augustus Wylde a skupina sloužících. Počet účastníků se postupně rozrostl na 150 mužů. Tak velkou mírovou misi Etiopie ještě neviděla.¹¹⁵

Na etiopské straně se příprav setkání Hewettovy mise s císařem zhostil *ras* Alula. První zastávku na cestě k císaři proto expedice učinila 18. dubna 1884 v Alulově táboře v Asmaře. *Ras* učinil na kontradmirála Hewetta velký dojem a ten se nechal slyšet, že Alula je „*habešským generalissimem a očividně hybnou silou země*“¹¹⁶. Mise se poté přesunula do Adwy. Ještě před příjezdem císaře Alula a Hewett započali práci na přípravě smlouvy. Yohannes dorazil 26. května 1884 a okamžitě přijal vyslance. Během několika dnů byly projednány jednotlivé body smlouvy, která celkem obsahovala sedm článků. Článek I se týkal přístavu Massawa. Císař slevil ze svého původního požadavku a nechal se přesvědčit, že pro Etiopii bude nejlepší, pokud přístav zůstane v rukou Britů a veškerý obchod bude probíhat „pod britskou ochranou“. Článek II navracel území Bogos a pevnosti Kassala, Amedib a Sanhit včetně veškerých skladů munice do rukou císaře. Článek III Yohannese zavazoval poskytnout pomoc při ústupu egyptských jednotek z pevností Kassala, Amedib a Sanhit do Massawy. Článek IV dával nově císaři právo jmenovat *abuna*. Článek V hovořil o kriminalitě v zemi a společném boji proti ní. Podle Článku VI měl etiopský císař a egyptský chedív ponechat veškeré budoucí spory mezi jejich zeměmi k posouzení britské královně. Finální podobu smlouvy podepsal císař Yohannes, sir Hewett a guvernér Massawy Mason Bey 3. června 1884.¹¹⁷ Přítomni byli i *ras* Alula a císařův syn *ras* Araya–Sellase. Mírová smlouva z Adwy, lépe známá jako Hewettova smlouva, byla jediná smlouva kterou císař Yohannes uzavřel s cizí mocností.¹¹⁸

Na první pohled se zdálo, že Yohannes díky Hewettově smlouvě získal vše, o co se posledních osm let pokoušel. Hned po podepsání se začal připravovat na expedici proti mahdistům, aby splnil své závazky zakotvené v Článku III. Britové se však dodržáním smlouvy necítili příliš vázání.¹¹⁹ Dne 20. října 1884 lord Granville povolal italského velvyslance v Londýně a přednesl mu návrh na italskou okupaci Massawy,

---

¹¹⁵ Tamtéž, s. 179–180.

¹¹⁶ AYELE, s. 173–174.

¹¹⁷ WYLDE, '83 to '87 in the Soudan, s. 304–306.

¹¹⁸ ERLICH, *Ras Alula and the Scramble for Africa*, s. 45–47.

¹¹⁹ ZEWEDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 54–55.

kteřou „nechtěl přenechat barbarům [Etiopanům] ani konkurenční moci [Francii]“¹²⁰. Tři měsíce poté byla záležitost vyřizena a Italové se vylodili v Massawě.

U příležitosti obsazení Massawy, pronesl dne 3. února 1885 kontradmirál Caimi, který akci velel, proklamaci: „*Obyvatelé Massowah [Massawy]: Italská vláda ve spolupráci s anglickou a egyptskou, a bez pochyb i habešskou, mi nařídila převzít přístav Massowah [Massawa] tohoto dne a vyvěsit italskou vlajku vedle egyptské. Touto okupací Vás budou naše jednotky chránit, jsme připraveni za vše potřebné zaplatit. Budeme respektovat Vaše zvyky a náboženství. Nebudeme klást žádné překážky Vašemu obchodu, naopak veškeré mé prostředky budou směřovat k jeho podpoře a mohu Vás ujistit o přátelství mé vlády. Prosíme Vás, abyste o nás uvažovali jako o přátelích a pokračovali v běžném chodu a cítili se naprosto bezpečně.*“¹²¹ Britská vláda se od Caimiho prohlášení, že činí v souladu s britskou politikou, distancovala. Avšak Gerald Portal později ve svých pamětech poznamenal: „*Egyptané chtěli místo evakuovat, turecký sultán, kterému by přístav měl připadnout, nebyl připravený ho převzít, Anglie nechtěla a tak vystoupili Italové.*“¹²²

Yohannes obratem napsal dopis královně Viktorii, ve kterém vyjádřil překvapení, že smlouva o přátelství, které mělo trvat po generace, se stala neplatnou již po méně než roce a chtěl vědět, zda Italové skutečně jednali se souhlasem Velké Británie. Britská vláda odpověděla dopisem z 8. prosince 1885, ve kterém vyjadřovala zbožné přání, že Etiopie dojde přátelské dohody s Itálií.¹²³ Císař byl šokován britskou zradou. Věřil, že Velká Británie své závazky dodrží tak, jako on splnil své. Místo toho Britové za jeho zády předali Massawu Italům a Etiopie si kvůli své pomoci Egyptu proti sobě poštvála Súdán. S trochou nadsázky lze říci, že v důsledku podepsání Hewettovy smlouvy, císař Yohannes „*vyměnil jednoho slabého nepřítele za dva silné, mahdistický stát a Itálii*“¹²⁴.

Hlavním důvodem, proč Britové s takovou lehkostí předali Massawu Italům, byla obava z Francie. Od okupace Egypta v roce 1882 bylo cílem britské politiky ovládnout Nil a zabránit Francii, aby zasahovala do jeho povodí. Pokud by totiž Francie

---

¹²⁰ RUBENSON, *The Survival of Ethiopian Independence*, s. 362.

¹²¹ HERTSLET, s. 8.

¹²² PORTAL, Gerald Herbert, *My Mission to Abyssinia*, London 1892, s. 5.

¹²³ PANKHURST, Richard, *Ras Alula, Dogali and the Beginnings of Italian Colonialism on the Horn of Africa*. In: BEYENE, PANKHURST, TAMRAT, s. 123–125.

¹²⁴ RUBENSON, *The Survival of Ethiopian Independence*, s. 362.

získala rozhodující vliv v Etiopii, mohla by kontrolovat Modrý Nil a jeho přítoky a využít této moci například k zisku koncesí v Egyptě. Zatím co byli Britové připraveni střežit Bílý Nil sami, potřebovali někoho, kdo by dohlédl na Modrý Nil, jeho pramen a přítoky. Tak se zrodila britsko–italská spolupráce. Italové toužili ovládnout Etiopii a Britové byli ochotni je v jejich snaze podpořit za předpokladu, že budou střežit britské zájmy v oblasti.¹²⁵ Augustus Wylde, účastník Hewettovy mise, ve vzácné sebereflexi takto zhodnotil britskou politiku vůči Yohannisovi: „*At' se podíváme na naše chování vůči králi Yohannisovi z jakékoliv strany, nenajdeme ani záblesk cti a podle mého názoru je to jedna z největších podlostí z těch mnohých, kterých jsme se v Africe dopustili.*“¹²⁶

4.3. Portalova mise a propuknutí konfliktu s Itálií

Vylodění Italů v Massawě bylo pro Yohannese i *rasa* Alulu velkým šokem. Alula neztrácel drahocenný čas a okamžitě do Massawy vyslal zvědy. V březnu 1885 se setkal s italským vyslancem Vicenzem Ferrarim v Asmaře, a ten jej ujistil o italském přátelství a že, „*co bylo ujednáno mezi Jeho Výsostí králem Habeše a zástupci britské vlády nebude měněno vládou jeho*“¹²⁷. Italové brzy prokázali, že nechtějí zůstat jen v Massawě a již na začátku dubna obsadili blízká města a dokonce proklamovali svůj záměr převzít od Egyptanů spornou pevnost Saati. K okupaci skutečně došlo a to v červnu 1885.¹²⁸

Alulovo podezření vůči plánům Říma narostlo ve chvíli, kdy Italové vyvěsili vlajku v Saati. Britové stále na Alulu tlačili, aby se vydal na pomoc poslední odříznuté egyptské pevnosti, Kassale. V srpnu 1885 byl z Egypta vyslán pověřenec Marcopoli Bey, který měl Alulovi nabídnout zbraně, munici a sumu 50 000 tolarů, pokud s vojáky co nejdříve vyrazí. *Ras* Beye přijal vlídně, avšak na adresu anglo–egyptské správy Massawy mu řekl: „*Proč nevyženete Italy z Massawy? Z jakého důvodu tam zůstávají? ... Proč jste jim dovolili obsadit Saati? Je to neutrální půda. Musí to místo opustit!*“

---

¹²⁵ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 73.

¹²⁶ WYLDE, Augustus Blandy, *Modern Abyssinia*, London 1901, s. 39.

¹²⁷ ERLICH, *Ras Alula and the Scramble for Africa*, s. 58.

¹²⁸ Tamtéž, s. 60–63.

... *Ne, nebudu pochodovat na Kassalu dokud neuvidím, co úřady v Massawě učiní ohledně těchto záležitostí.*“¹²⁹

V následujících měsících se spor nesl v diplomatické rovině. Yohannes opakovaně posílal dopisy do Londýna a žádal vysvětlení italské přítomnosti v Etiopii. Obratem mu přicházely odpovědi plné ujišťování o čestnosti italských úmyslů a žádosti o uzavření smíru. Císař si však byl vědom italských ambicí týkajících se Etiopie. V dopise králi Menelikovi napsal: „*S boží pomocí opět odtáhnou ponížení a ztratí čest před očima celého světa. Nejsou to lidé, kterých bychom se měli obávat. ... pokud my dva zůstaneme jednotní, s boží pomocí porazíme nejen slabé Italy, ale i ostatní silné národy.*“¹³⁰ Italové se v té době pokoušeli získat Menelika na svou stranu v boji proti císaři. Hrabě Pietro Antonelli *negusovi* nabídl 5000 pušek, pokud zůstane neutrální ve válce proti Yohannesovi. Menelik prohlásil, že přijetí této nabídky závisí na tom, že Italové nebudou okupovat žádnou část etiopského území. K dohodě tedy nakonec nedošlo.¹³¹

Definitivně možnost smíru mezi Etiopií a Itálií padla v lednu 1887. Dne 26. ledna 1887 se odehrála bitva u Dogali, při níž přišlo o život 500 italských vojáků. Byli to příslušníci jednotky, která byla poslána z Massawy na pomoc Saati. Po cestě je u Dogali přepadl početný oddíl vedený *rasem* Alulou a uštědřil jim zdrcující porážku. Jednalo se o první vítězství Etiopanů nad Evropany a jedno z mála takovýchto vítězství v Africe. Bitva však nepřinesla definitivní ukončení konfliktu a italské přítomnosti v Etiopii. Italové na krátký čas evakovali sporné pevnosti Saati a Wia, brzy se však na místo vrátili s více vojáky.¹³²

Porážka u Dogali vyvolala šok v celé Evropě, především však v Itálii. Národní hrdost byla raněna. Římské náměstí Piazza dei Cinquecento dodnes nese název na památku padlých italských vojáků.¹³³ Ze všech stran se ozývalo volání po pomstě. Okamžitě byla učiněna opatření k velké expedici, která měla vzpurnou africkou zemi

---

¹²⁹ Tamtéž, s. 62–63.

¹³⁰ SELASSIE, s. 218.

¹³¹ Tamtéž, s. 212.

¹³² ZEWDE, Bahru, *The Historical Context of the Dogali Encounter*. In: BEYENE, PANKHURST, TAMRAT, s. 103.

¹³³ ERLICH, Haggai, *The Battle of Dogali, 1887. Strength and Weakness in Late 19th Century Ethiopia*. In: BEYENE, PANKHURST, TAMRAT, s. 119.

potrestat. Do Etiopie mělo být vysláno až 30 000 vojáků. Kvůli nepřízní počasí byla však trestná výprava odložena.¹³⁴

Mezitím se vláda v Londýně snažila vyjednat smír mezi oběma zeměmi. Yohannes však kategoricky odmítal podíl na vzniku konfliktu a požadoval dodržení Hewettovy smlouvy. V dopise do Londýna napsal: „*Smír bude možný, až oni budou ve své zemi a já ve své, ale teď, když spíme s mečem v ruce a necháváme koně osedlané, nejsme už s armádou v boji?*“¹³⁵ V roce 1886 vyslala britská vláda emisara Harrisona Smithe, aby uklidnil císařův vztek a objasnil okolnosti italského vpádu. Zároveň měl Yohannesovi jménem Jejího Veličenstva poděkovat za pomoc při evakuaci egyptských posádek. Císař vyslance přijal, ale veškerá jednání se odehrála v mrazivé atmosféře plné otázek a výčitek.¹³⁶

Poslední možností, jak využít zbytky vlivu, který Britové ještě na císaře měli, bylo vyslání diplomatické mise. Jejím cílem však nebylo nalezení kompromisu a uzavření smíru, nýbrž získat pro Italy zpět to, o co přišli po bitvě u Dogali. Do čela mise byl jmenován Gerald Portal. Spolu s Portalem se skromné výpravy účastnil kapitán Beech, překladatel Ahmed Fehmy a sluha Hutchisson. Přípravy probíhaly v tajnosti. Káhiru mise opustila 19. října 1887. Portal s sebou vezl dopisy od královny a lorda Salisburyho spolu s dárky pro císaře, *rasa* Alulu a Yohannisova syna *rasa* Araya–Sellaseho.¹³⁷ Dne 29. října mise dorazila do Massawy, kde obdržela italské požadavky: zaprvé císař veřejně vyjádří lítost nad masakrem Italů v lednu minulého roku u Dogali; zadruhé Saati a Wia zůstanou italským územím spolu se zónou minimálně o velikosti jednodenního pochodu od pevností, Ghinda se stane hraničním městem Etiopie, údolí Ailet bude připojeno přímo nebo jako protektorát k italskému území a bude vymezena nová hranice, po společné dohodě a se souhlasem Velké Británie; zatřetí císař Etiopie uzná protektorát Itálie nad Assaorty a hababskými Araby; začtvrté Itálie ve shodě s Velkou Británií bude okupovat Sanhit; zapáté dojde k sepsání smlouvy o míru, přátelství a obchodu mezi Itálií a Etiopií. Pokud by císař na ultimátum přistoupil, byli Italové ochotni odvolat ozbrojený zásah proti Etiopii.¹³⁸

---

¹³⁴ PORTAL, *An Account of the English Mission to Abyssinia*, s. 5–6.

¹³⁵ SELASSIE, s. 224.

¹³⁶ CAULK, Richard, „*Between the Jaws of Hyenas*“. *A Diplomatic History of Ethiopia (1876–1896)*, Wiesbaden 2002, s. 132.

¹³⁷ PORTAL, *An Account of the English Mission to Abyssinia*, s. 5–8.

¹³⁸ Tamtéž, s. 14.

Stejně jako tomu bylo u předchozí Hewettovy mise, jednal Portal nejprve s *rasem* Alulou. Na rozdíl od Augusta Wylda, který byl osobou *rasa* unesen, Portal jeho kladné hodnocení nesdílel. Na vině byly pravděpodobně okolnosti, především hrozba války s Itálií, za nichž k jejich setkání došlo. Alula dával od počátku Portalovi najevo, že jej považuje za italského špeha a pokoušel se jeho misi zadržet. Portalovi se až po dlouhém zdržení a velkých nepříjemnostech podařilo vydat opět na cestu.¹³⁹ Yohannes se o vyslání britské mise dozvěděl skrze královský dvůr v provincii Shawa. Doneslo se mu i to, že Portal s sebou veze italské podmínky, na základě nichž měl být domluven kompromis. Yohannes byl rozčarován tímto opožděným pokusem o arbitráž a byl přesvědčen, že Britové, ačkoliv garanti Hewettovy smlouvy, budou chtít, aby Etiopie odstoupila území. To císař kategoricky odmítl a vzkázal svým vazalům, aby se připravili na válku.¹⁴⁰

Dne 3. prosince mise zastavila kousek od císařova ležení u jezera Ashangi. O čtyři dni později proběhlo první jednání mezi Yohannesem a Portalem. Britský emisar předal císaři dopisy a na úvod raději zamlčel některé italské podmínky, především požadavek na císařovu omluvu za masakr u Dogali. Yohannes vše pečlivě vyslechl a dopisy přečetl. Poté však odvětil: „*Nemohu učinit nic z tohoto. Podle smlouvy uzavřené s admirálem Hewettem všechna území, která evakovali Egypťané na mé hranici, připadla mně na podnět Anglie a teď jste sem přišel, abych je vrátil zpět.*“¹⁴¹ Portal zdůraznil, že italskou okupaci Massawy a Monkullu již císař schválil a že okupace Saati a Wia byla nezbytná. Císař odpověděl: „*Já jsem jim Massowah [Massawu] nedal, Anglie ji dala Italům, ale já jim nedám ani palec země.*“¹⁴² Portal zopakoval, že Velká Británie Massawu Italům nedala, ale že jejich přítomnost tam může Etiopii jedině prospět. Poté nadnesl záležitost masakru u Dogali, za který měl být *ras* Alula potrestán. To císař odmítl a prohlásil: „*Ras Alula neučinil nic špatného, Italové přišli do provincie pod jeho nadvládou a tak s nimi bojoval, stejně jako Vy byste bojovali s Etiopany, kdyby přišli do Anglie.*“¹⁴³ Yohannes si byl vědom, že válka jeho zemi nepřinese nic dobrého, navíc se mu přičila představa boje s jiným křesťanským národem. Cítil však, že právo je na straně Etiopie a odmítl s Italy vyjednávat

---

¹³⁹ Tamtéž, s. 37–41.

¹⁴⁰ CAULK, s. 81.

¹⁴¹ PORTAL, *An Account of the English Mission to Abyssinia*, s. 71.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ ZEWEDE, Bahru, *The Historical Context of the Dogali Encounter*, s. 105–106.

o odstoupení jakéhokoliv území. Doufal, že Velká Británie již nebude do záležitosti zasahovat a nechá ho samotného čelit Italům. Portal opět zdůraznil, že královna Viktorie ho poslala jen kvůli přátelství s Etiopií a že doufá, že se země nepustí do války se silnou evropskou velmocí. Tím debata skončila. Příštího dne přišla zpráva, že Italové postupují do vnitrozemí. Bylo pozdě jednat o míru.¹⁴⁴

4.4. *Obnovení boje s mahdisty*

Portalova mise skončila nezdarem a válka se zdála nevyhnutelná. Vláda v Londýně se obávala, jakou reakci by mohla případná porážka evropské mocnosti africkou armádou vyvolat. Strach z nepokojů v britských koloniích donutil vládu zavřít oči před italskou agresí.¹⁴⁵ Italové mezitím posílili posádku v Saati o 20 000 mužů a dobře se zde opevnili. Císař se svou armádou pochodoval na sever a zřídil tábor dva kilometry od pevnosti. Nastala patová situace. Etiopané bez dělostřelectva nemohli pevnost dobýt, Italové nechtěli riskovat bitvu na otevřeném poli s početnější etiopskou silou.¹⁴⁶ Italové si byli dobře vědomi slabiny etiopské armády. Jako u mnoha jiných afrických armád jí byla logistika. Etiopští vojáci žili z půdy, na které se zrovna nacházeli, a vzhledem k vysokému počtu bojovníků dokázala taková armáda rychle zdecimovat celé regiony svými požadavky na zásobování. Proto etiopská armáda nikdy nemohla dlouho setrvat na jednom místě. Italům tak stačilo pouze vyčkávat.¹⁴⁷

Přes veškeré nedostatky byla etiopská armáda nejen početnější než italská, ale navíc i dobře vyzbrojená. To, o čem císař Tewodros snil, bylo nyní skutečností. Poprvé v historii byly etiopské jednotky moderně vyzbrojeny a měly relativně bohaté zásoby kvalitní munice. Časy po domácku vyráběného střelného prachu a vyřezávaných nábojů byly pryč. Silnou armádu však měl i Yohannesův neposlušný vazal, Menelik. Král Shawy měl výhodu ve snadném přístupu na pobřeží k italskému přístavu Assab a přístavům na pobřeží Francouzského Somálska, především Obokh a Tadjoura. Navíc francouzská a italská vláda prahly po tom získat jeho přátelství. Obě země k tomu měly vlastní důvody, Italové chtěli spojence proti Yohanessovi a Francouzi proti jejich

¹⁴⁴ PORTAL, *An Account of the English Mission to Abyssinia*, s. 70–73.

¹⁴⁵ PANKHURST, Richard, *British Reactions to the Battle of Adwa. As Illustrated by the Times of London for 1896*. In: METAFERIA, MILKIAS, s. 224.

¹⁴⁶ ERLICH, *The Battle of Dogali*, s. 119.

¹⁴⁷ VANDERVORT, s. 24–25.

odvěkému rivalovi, Velké Británii. Nejjednodušším způsobem, jak si získat přízeň *neguse* bylo dát mu to, po čem nejvíce toužil – zbraně.

Dovoz zbraní do Etiopie měl v období dělení Afriky i diplomatické dopady. Britové silně protestovali proti snahám Francouzů a Italů, ale nemohli obchodování účinně zastavit. Někteří vysocí představitelé se obávali, jaké dopady by mohlo ozbrojování Menelika mít na britské zájmy. Jiní upozorňovali, že se zbraně ze severu Etiopie mohou dostat do rukou mahdistů a být použity v boji proti egyptským, respektive britským vojákům. Některým ležely na srdci ušlé finanční zisky a říkali, že pokud se Velká Británie sama do obchodu se zbraněmi nezapojí, měl by být zakázán. V neposlední řadě se ozývali ti, kteří se báli, že státy dovážející zbraně do Etiopie získají v Rohu Afriky rozhodující vliv. Nicméně britská opozice neodradila ani Francouze ani Italy, kteří šli tvrdě za svým cílem.¹⁴⁸ Pro Francii Etiopie reprezentovala vstup do údolí Nilu. Pokud by se jí podařilo získat vládu nad Etiopií, sen o francouzském africkém impériu od západu po východ kontinentu by byl blízko naplnění. Italové brzy začali podezřívat Brity, že mezi nimi a Francouzi existuje nějaké tajné ujednání ohledně Etiopie. Ve skutečnosti by však Británie mnoho ztratila, pokud by Francouzi získali nad Etiopií nadvládu.¹⁴⁹

Mahdisté v roce 1888 vyhlásili Etiopii svatou válku (džihád). Z velké části se jednalo o důsledek Yohannesovy urputné snahy splnit své závazky z Hewettovy smlouvy. Mahdisté vpadli do Asmary, porazili *neguse* Takla–Haymanota a vyplenili bývalé hlavní město Gondar.¹⁵⁰ V této době se značně zhoršily vztahy mezi Yohannesem a jeho vazaly, především králem Menelikem. Císař věděl o Menelikových tajných jednáních s Italy a podezříval ho ze zrady. Z tohoto důvodu odmítl *negusovu* nabídku pomoci při obléhání Saati a poslal ho na hranice proti mahdistům. Menelikova armáda dorazila do oblasti příliš pozdě a nedokázala zabránit vyplenění Gondaru. Poté se utábořila v blízkosti ruin města a očekávala další rozkazy. Yohannes byl rozhněván Menelikovým pomalým pochodem a nečinností. Nakázal mu vrátit se do Shawy. Mezitím se vzbouřil Takla–Haymanot, král Gojjam, který se domníval, že císař poslal

---

¹⁴⁸ PANKHURST, *Guns in Ethiopia*, s. 30.

¹⁴⁹ MARCUS, Harold Golden, *A Background to Direct British Diplomatic Involvement in Ethiopia, 1894–1896*. In: *Journal of Ethiopian Studies* 1, 1963, 2, s. 123.

¹⁵⁰ ERLICH, *Ras Alula and the Scramble for Africa*, s. 127–129.

posily záměrně pozdě. Nenávist vůči Yohannesovi spojila Menelika a Takla–Haymanota, kteří se dohodli na společném postupu.¹⁵¹

Yohannes si byl vědom, že jeho armáda nemůže dlouho zůstat na jednom místě, především kvůli nedostatku jídla v oblasti, kterou navíc zasáhla první vlna dobytčího moru. Špatnou situaci ještě zhoršila zpráva, že dne 10. června 1888 zemřel korunní princ Araya–Sellase. Ačkoliv císař ještě žil, někteří náčelníci již nyní rozpoutali boj o nástupnictví.¹⁵² Yohannes se chopil šance, kterou mu poskytla Menelikova rebelie a vydal se na trestnou výpravu nejprve do Gojjam a poté do Shawy. Etiopie se ocitla na pokraji občanské války. Yohannes však své rozhodnutí na poslední chvíli změnil, jelikož boj s Menelikem by Etiopii oslabil a zanechal ji napospas dvěma zahraničním agresorům. Nejprve bylo potřeba vypořádat se s mahdisty.¹⁵³

Etiopská armáda zaznamenala v boji s mahdisty velké úspěchy. Zlom přinesla bitva u Matamma (Gallabat), která se odehrála ve dnech 9.–11. března 1889. Císař Yohannes byl prvního dne bitvy těžce zraněn a následně odnesen z bojiště. Zpráva o jeho kritickém stavu vyvolala paniku v etiopských řadách a vojáci se rozprchli. Na útěku utrpěla císařova armáda těžké ztráty. Yohannes zemřel během noci na 10. března. Mahdisté slavili vítězství. Císařovo tělo bylo po bitvě nalezeno, sřato a hlava poslána chalífovi do Omdurmanu.¹⁵⁴ Ještě před smrtí stihl Yohannes jmenovat nástupcem svého synovce Mengeshu a *rasa* Alulu jeho poručíkem. To však na budoucí vývoj nemělo vliv a v Etiopii se rozpoutal boj o nástupnictví. Chaosu využili Italové, kterým nyní nic nestálo v cestě. Dne 3. srpna 1889 slavnostně vstoupili do Asmary.¹⁵⁵

---

¹⁵¹ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 59.

¹⁵² PORTAL, *My Mission to Abyssinia*, s. 247.

¹⁵³ RUBENSON, *The Survival of Ethiopian Independence*, s. 384.

¹⁵⁴ VALKOUN, Jaroslav, *The British Attitudes to the Mahdist and the Italian Activities in East Africa, 1885–1896, and the Conquest of Dongola*. In: *Prague Papers on the History of International Relations* 15, 2011, 2, s. 58–59.

¹⁵⁵ AYELE, s. 181.

5. Přelom století a vláda Menelika II. (1889–1913)

5.1. První italsko–etiopská válka

Císař Menelik II., zakladatel moderní Etiopie, vládl v letech 1865–1889 jako král provincie Shawa a poté, mezi lety 1889–1913, jako císař Etiopie. Období jeho panování se zapsalo do historie Etiopie několika významnými událostmi, především založením současného hlavního města Addis Abeba, odvrácením italské invaze v letech 1895–1896 a navázáním diplomatických styků se světovými velmocemi.

Mládí strávil Menelik jako vězeň císaře Tewodrose II., určitou dobu pobýval i v pevnosti Magdala, odkud se mu v roce 1865 podařilo uprchnout. Útočiště našel v rodné provincii Shawa, kde brzy usedl na královský trůn. Spolu se svou ženou, budoucí císařovnou Taytu, položil v roce 1886 základy Addis Abeby a v následujícím roce dobyl a připojil provincii Harar. S tím, jak stoupala Menelikova moc, se král čím dál častěji dostával do konfliktu s císařem Yohannesem. Jejich spor skončil veřejným usmířením a podpisem smlouvy o přátelství, avšak jednalo se spíše o ozbrojené příměří než skutečný smír. Menelik nepřestal doufat v získání císařské koruny. Italská vláda, která toužila do Etiopie proniknout, si byla vědoma králových ambicí a rozhodla se ho využít proti Yohannesovi. Menelik císaře kvůli Italům nezradil, podařilo se mu však díky jejich pomoci nakoupit velké množství moderních zbraní a munice. Jeho vojenská síla se později stala jedním z rozhodujících faktorů v boji o nástupnictví.¹⁵⁶ Po smrti Yohannese IV. v bitvě u Matamma (1889) nestála mezi Menelikem a etiopským trůnem téměř žádná překážka. Korunovace Menelika II. císařem proběhla v Entottu dne 3. listopadu 1889.¹⁵⁷

Na rozdíl od svých předchůdců se Menelik dostal k moci v době, kdy došlo k obnovení a nárůstu zájmu Evropanů o Afriku. Nespornou výhodou byla jeho schopnost onoho zájmu využít ve prospěch svůj i Etiopie. Při jednáních s evropskými protějšky byl rovnocenným partnerem.¹⁵⁸ Menelikovy diplomatické a vyjednávací schopnosti vyzdvihl profesor George Neville Sanderson, když o něm prohlásil, že byl „*rafinovaný a prozíravý diplomat s téměř až bismarckovskou schopností udržet*

¹⁵⁶ PANKHURST, *The Ethiopian Royal Chronicles*, s. 166–171.

¹⁵⁷ GABRE–SELASSIE, Zewde, *Continuity and Discontinuity in Menelik's Foreign Policy*. In: METAFERIA, MILKIAS, s. 107.

¹⁵⁸ CAULK, s. 15.

najednou několik železek v ohni“¹⁵⁹. Menelikovu zahraniční politiku zformovalo několik faktorů. Především to byl evropský Scramble for Africa (dělení Afriky), otevření Suezského průplavu v roce 1869 a následný nárůst významu států ležících na pobřeží Rudého moře. Evropské mocnosti se snažily ovládnout území nebo alespoň získat dominantní vliv ve státech Rohu Afriky a tím i kontrolu nad cestou do Indie. Velká Británie, Francie a Itálie začaly intenzivněji zasahovat do vnitřních záležitostí Etiopie.¹⁶⁰

Ještě za vlády v provincii Shawa navázal Menelik blízké diplomatické a obchodní styky s Itálií. Ta ho nyní podpořila i v boji o trůn. Vláda v Římě chtěla svého spojence využít ke snazšímu proniknutí do Etiopie. Krátce po smrti císaře Yohannese byl do Shawy vyslán hrabě Pietro Antonelli, aby s kandidátem na trůn sepsal smlouvu o přátelství. Tak byla 2. května 1889 podepsána slavná smlouva z Wechale (italsky Ucciali).¹⁶¹ Historie tohoto dokumentu je všeobecně známá, kvůli následným událostem je však nutné si ji alespoň ve stručnosti připomenout. Smlouva byla sepsána ve dvou jazycích, italštině a amharštině. Ve všech ohledech byla identická, jediný rozdíl byl v Článku XVII.¹⁶² V amharské verzi stálo, že císař Menelik *může* využít služeb italských úřadů při komunikaci s ostatními mocnostmi. V italském textu bylo použito slovo *musí*. Z toho vyplývá, že pokud si císař přál kontaktovat cizí vládu, musel tak učinit skrze vládu italskou. Italové toto ujednání později interpretovali tak, že nad Etiopií získali protektorát.¹⁶³

Poté, co byla smlouva ratifikována, neztrácela Itálie čas a informovala ostatní mocnosti o vyhlášení protektorátu nad Etiopií. Dne 11. října 1889 se o změně statutu Etiopie dozvěděli signatáři Všeobecné úmluvy, podepsané na závěr Berlínské konference (1884–1885). Zpráva byla bez výhrad přijata většinou vlád, proti byla pouze Osmanská říše a Rusko. Francie neprotestovala, ale ani protektorát nechválila.¹⁶⁴ Menelik si byl vědom, že jeho země není připravena na konflikt se silnou evropskou

---

¹⁵⁹ MARCUS, Harold Golden, *The Foreign Policy of Emperor Menelik, 1896–1898. A Rejoinder*. In: *The Journal of African History* 7, 1966, 1, s. 122.

¹⁶⁰ MILKIAS, Paulos, *The Battle of Adwa. The Historic Victory of Ethiopia Over European Colonialism*. In: METAFERIA, MILKIAS, s. 8.

¹⁶¹ VALKOUN, s. 60–61.

¹⁶² Podrobně se tématu smlouvy z Wechale věnuje profesor Sven Rubenson. Blíže k osudnému Článku XVII. viz. RUBENSON, Sven, *Wichale XVII. The Attempt to Establish a Protectorate Over Ethiopia*, Addis Ababa 1964.

¹⁶³ PANKHURST, *The Ethiopian Royal Chronicles*, s. 175.

¹⁶⁴ ZÁHOŘÍK, *Etiopie v letech 1923–1935*, s. 26–27.

mocností. Obyvatelstvo trpělo hladem kvůli epidemii dobytčího moru a předchozí války zanechaly zemi oslabenou. Nezbyvalo než vyčkávat. V prosinci 1891 dorazil do Addis Abeby hrabě Antonelli, aby se pokusil spor urovnat. Jeho snaha přišla vniveč a v únoru 1892 byl nucen vydat se na zpáteční cestu. Menelik spolu s ním poslal dopis králi Umbertovi. Korespondenční vyjednávání mezi oběma monarchy probíhala do února 1893, kdy Menelik smlouvu z Wechale vypověděl a informoval o tomto kroku evropské mocnosti.¹⁶⁵

Zatímco Etiopie se musela se zvyšujícím tlakem koloniální mocnosti potýkat sama, Itálie měla na své straně mocného spojence, Velkou Británii. Uznání italských nároků na Etiopii bylo základním kamenem britské politiky ohledně Nilu. V roce 1889 lord Salisbury rozhodl o udržení kontroly nad celým povodím Nilu a nad Egyptem. Toto rozhodnutí učinilo uzavření údolí Nilu před ostatními evropskými mocnostmi nezbytností. Svou roli v těchto plánech hrála i Etiopie, jelikož se na jejím území nacházelo několik důležitých přítoků Nilu. Především se jednalo o Modrý Nil a jezero Tana, ze kterého pramení. Největší nebezpečí pro britské zájmy hrozilo v případě, že by hegemonii v Etiopii získala potenciálně nepřátelská mocnost. Za takovou bylo možno považovat odvěkého rivala Velké Británie, Francii. Francouzská vláda nepřijala anglickou dominanci v Egyptě a přála si ovládnout horní tok Nilu, aby ho mohla využít k získání ústupků od britské vlády. Velká Británie se rozhodla proti této hrozbě bojovat spojenectvím s Itálií. Pokud by Etiopii ovládla Itálie, mohla zde fungovat jako „hlídací pes“ vůči Francii. Itálie tak získala podporu mocného Albionu ve své koloniální expanzi a londýnská vláda na druhé straně mohla starosti týkající se Modrého Nilu odložit stranou. Na základě této dohody byl v roce 1891 sepsán anglo–italský protokol.

S nástupem Menelika II. na trůn se na mezinárodní scéně objevila nová silná postava. Britská vláda záhy zjistila, že s etiopským císařem bude muset do budoucna počítat. Menelik v roce 1891 rozeslal evropským mocnostem oběžník, v němž kromě jiného prohlásil, že velká část údolí Nilu patří Etiopii. Tento krok vyvolal ve Velké Británii náležitou reakci. Bylo nutné troufalého císaře „usměrnit“. Britská vláda si však nepřála v Etiopii vojensky intervenovat a obrátila se na Itálii, která nyní fungovala „jako protiváha Francouzům, kteří byli nejvážnějšími [britskými] rivaly v otázce údolí

---

¹⁶⁵ RUBENSON, *Wichale XVII.*, s. 20.

Nilu a politice expanze, vyhlášené císařem Menelekem“¹⁶⁶. Vzájemná spolupráce Itálie a Velké Británie mohla trvat pouze tak dlouho, dokud si Itálie držela hegemonní postavení v Etiopii. Císař Menelik, podporovaný Francouzi a Rusy, však již pomalu pracoval na podkopání italské dominance. Jak pravil ve své deklaraci z roku 1891: „*Pokud mocnosti z dálky přijdou blíž, aby si mezi sebou rozdělily Afriku, nemíním být nezaujatým pozorovatelem.*“¹⁶⁷

V červenci 1890 Britové a Němci definovali své sféry vlivu ve východní Africe a anglo-italský protokol z března 1891 vymezil hranici mezi předpokládanou italskou východoafrickou říší a britským protektorátem v Ugandě a Keni. V témže roce byl zveřejněn oběžník císaře Menelika, v němž definoval historické hranice etiopské říše. Britské a etiopské zájmové oblasti se značně překrývaly. Císařova depeše zůstala bez odpovědi a Menelik na druhou stranu neuznal anglo-německou, ani anglo-italskou dohodu. Přelom století zaznamenal sporadické, nicméně nepokrytě rostoucí soutěžení mezi Etiopíí a Velkou Británií o kontrolu nad spornými oblastmi. Kompromis byl nalezen až v roce 1907. Nově vzniklá hranice s Britskou východní Afrikou se více blížila Menelikovým požadavkům z roku 1891 než linii dohodnuté mezi Římem a Londýnem téhož roku. Úspěšná etiopská expanze na britský úkor byla přímo spojena s neustálým růstem politické a vojenské moci Etiopie pod vládou císaře Menelika II.¹⁶⁸

V únoru 1893 císař Menelik vypověděl smlouvu z Wechale a italská reakce na sebe nenechala dlouho čekat. Řím požádal Brity, o možnost vylodění v přístavu Zeila, který byl součástí Britského Somálska od roku 1884. Londýn však tento požadavek zamítl. Velká Británie podporovala italské ambice na pobřeží Rudého moře po léta jako formu protiváhy francouzského vlivu v Etiopii. Tato podpora však probíhala pouze v diplomatické rovině, nikoliv vojenské. Britové se nechtěli „zaplést“ od ozbrojeného konfliktu kvůli italským ambicím.¹⁶⁹

Dne 26. září 1895 se v Massawě vylodil generál Oreste Baratieri, guvernér Eritrey, v čele 8000 italských vojáků. Většinu armády tvořili *askari*, domorodí

---

¹⁶⁶ MARCUS, *A Background to Direct British Diplomatic Involvement in Ethiopia*, s. 121–122.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ KEEFER, Edward, *Great Britain and Ethiopia, 1897–1910. Competition for Empire*. In: *The International Journal of African Historical Studies* 6, 1973, 3, s. 468–470.

¹⁶⁹ VALKOUN, s. 62.

bojovníci z Eritrey.¹⁷⁰ Menelik vydal výzvu k mobilizaci, v níž apeloval na národní hrdost. Jeho proslov vyvolal silnou odezvu. Téměř každá vesnice poslala své muže do války a císař stanul v čele 100 000 bojovníků. K prvnímu většímu střetu mezi oběma armádami došlo u Amba Alagi. Italové byli poraženi a Menelik poslal Baratierimu nabídku na mírová jednání. Návrh však ztroskotal na nesplnitelných požadavcích Italů. Etiopská armáda se přesunula k městu Adwa. Na italské straně padlo rozhodnutí o nečekaném útoku ze tří směrů. Velením byli pověřeni generálové Albertone, Arimonde a Dabormida. Na etiopské straně jednotkám veleli *ras* Mikael, *ras* Makonnen Walda–Mikael, *ras* Mangasha a *negus* Takla–Haymanot. Bitva u Adwy proběhla 1. března 1896. Taktika etiopské armády byla založena na zkušenostech z předchozích vítězných vojenských střetů, především bitev u Gundat (1875), Gura (1876) a Dogali (1887).

Během několika hodin byla bitva rozhodnutá. Italské ztráty čítaly 4000 padlých Evropanů a 2000 *askariů*. Dalších téměř 1500 Baratieriho vojáků bylo zraněno a 1800 zajato. Počty mrtvých na etiopské straně se pohybovaly mezi 4000–7000, dalších 10 000 vojáků bylo zraněno. Ačkoliv ztráty obou armád byly vysoké, pro Italy byly naprosto zdrcující. Zatím co na italské straně tvořily ztráty 70 % z původního počtu vojáků, na etiopské straně bylo toto číslo výrazně nižší. Bitva skončila zdecimováním italské koloniální armády.¹⁷¹

Menelikovo vítězství nad Italy, první velké vítězství africké armády nad armádou evropskou od dob Hannibala, bylo významnou událostí v dějinách Etiopie. Italové upustili od snah o zisk nadvlády a Etiopie se otevřela ostatním evropským zemím. V Addis Abebě byly založeny ambasády cizích mocností, především Velké Británie, Francie, Itálie a Ruska, později se přidalo i Německo a Spojené státy americké.¹⁷² Zároveň však porážka vyspělého evropského státu od „zaostalé“ africké země otřásla hluboko vžitými stereotypními představami, které o Africe v Evropě panovaly. Evropský rasismus a podceňování Afričanů po bitvě u Adwy prošel velkou změnou. Jestliže před rokem 1896 převládalo mínění, že „*on [Menelik] a jeho nevzdělaní lidé jsou úzkoprsí náboženští fanatici s xenofobní nenávisť*

---

¹⁷⁰ Většinu Baratieriho armády tvořili domorodí bojovníci. Invazní armáda podle Bruce Vandervorta celkem čítala 20 000 mužů. VANDERVORT, s. 159.

¹⁷¹ ZÁHOŘÍK, Jan, *From Dogali to Adowa. Memorable Ethiopian Victories over Italy and Their Legacies*. In: Prague Papers on the History of International Relations 13, 2009, 1, s. 258–260.

¹⁷² PANKHURST, *The Ethiopian Royal Chronicles*, s. 185.

vůči *Evropanům*“¹⁷³, v příštích letech už byli Etiopané popisováni jako „civilizovaný národ vysoké inteligence, jediný, který je civilizovaný i bez nošení kalhot a bot“¹⁷⁴.

Porážka Italů znamenala návrat soupeření o vliv v Rohu Afriky mezi Velkou Británií a Francií. Francie měla lepší startovní pozici, jelikož na rozdíl od Velké Británie neuznala vyhlášení italského protektorátu po ratifikaci smlouvy z Wechale. Zatímco Francie získala na etiopském dvoře mimořádný vliv a navázala s císařem regulární diplomatické vztahy, britské snahy byly z počátku přijímány s nedůvěrou. Prvním francouzským vyslancem na etiopském dvoře byl jmenován Léonce Lagarda. Dne 26. října 1896 byla první italsko–etiopská válka oficiálně ukončena podpisem mírové smlouvy v Addis Abebě.¹⁷⁵ Tato smlouva zrušila platnost smlouvy z Wechale a uznala svrchovanost a nezávislost etiopského státu. Dále bylo rozhodnuto, že během roku následujícího po podepsání smlouvy budou vytyčeny hranice mezi Etiopií a Eritreou. Tento bod smlouvy nebyl v dané lhůtě splněn, jelikož jednání se protahovala. Hranice byly nakonec určeny třemi smlouvami, první byla podepsána v červenci 1900, druhá o dva roky později a třetí 16. května 1908.¹⁷⁶

5.2. *Roddova mise*

Etiopie si díky vítězství nad Italy získala v Evropě velkou prestiž. Menelik začal být mocnostmi vnímán jako státník evropské úrovně a muselo dojít k přehodnocení politiky jednotlivých vlád vůči Etiopii. Francie se rychle vžila do nové situace a stala se nejlivnější mocností na Menelikově dvoře. Díky tomu vzrostla motivace francouzské vlády vstoupit do údolí Nilu z východu.¹⁷⁷ Britská obava z francouzské expanze směrem k Hornímu Nilu se ukázala opodstatněnou. Krátce po bitvě u Adwy zahájili Francouzi svůj grandiózní plán na vybudování transafrické říše a vyslali dvě expedice, jednu ze západní a jednu z východní Afriky, které se měly setkat na Nilu. Expedici ze západu vedl Jean–Batiste Marchand, výpravě z Džibuti velel markýz de Bonchamps.

---

¹⁷³ MARCUS, Harold G., *Racist Discourse About Ethiopia and Ethiopians Before and After the Battle of Adwa*. In: METAFERIA, MILKIAS, s. 232.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 237.

¹⁷⁵ GILMOUR, Lennox Thomas, *Abyssinia. The Ethiopian Railway and The Powers*, London 1906, s. 7–8.

¹⁷⁶ ZEWDE, Bahru, *An Ethiopian Paradox. Adwa and Land-locked Ethiopia*. In: BERGE, Lars, TADDIA, Irma (eds.), *Themes in Modern African History and Culture*, Padova 2013, s. 218.

¹⁷⁷ MARCUS, *A Background to Direct British Diplomatic Involvement in Ethiopia*, s. 127–128.

Porážka u Adwy byla zničující nejen pro Italy, ale i pro Brity. Londýnská vláda spoléhala na to, že se Italům podaří Etiopii ovládnout a z pozice protektora účinně zablokovat Francouzům východní přístup k Nilu. Po bitvě byla otázka Nilu znovu otevřena. Velká Británie se v polovině 90. let potýkala hned s několika problémy ve východní Africe. Súdán byl pod mahdistickou nadvládou, britské postavení v Egyptě bylo v ohrožení a Etiopie se po odražení Italů stala nezávislou. Z britského pohledu byla nyní zranitelnou vůči francouzské expanzi. Po zvážení rizik bylo rozhodnuto o ukončení politiky vyčkávání, kterou Londýn praktikoval v Súdánu, a v březnu 1896 byla zahájena vojenská expedice proti mahdistům. Dva roky nato Britové dobyli Omdurman a Súdán se stal anglo–egyptským kondominiem. Nyní se mohla britská pozornost plně upřít k získání nadvlády nad Nilem. Otázka Nilu byla definitivně vyřešena v roce 1898. Ve vesnici Fašoda (dnešní Kodok) se sešli zástupci Velké Británie a Francie. Šlo o jedno z nejvypjatějších diplomatických jednání před první světovou válkou. Napětí opadlo ve chvíli, kdy se francouzské síly stáhly a ponechaly Britům nadvládu nad celým povodím Nilu.¹⁷⁸

Po vyhnání Italů se od základu změnila rovnováha sil v Rohu Afriky. Itálie, která do té doby byla jakýmsi „hlídacím psem“ Velké Británie v Etiopii, byla na čas odstavena od aktivní role ve východní Africe a císař Menelik spolu s guvernérem provincie Harar, *rasem* Makonnenem, se mohli plně věnovat expanzivní politice. V září 1896 obdržela britská vláda znepokojující zprávy o zvýšené etiopské aktivitě v Somálsku, hluboko na území britského protektorátu, definovaného v anglo–italském protokolu z roku 1891. Etiopská vláda tento protokol nikdy neuznala. Bylo nutné vyslat do Addis Abeby diplomatickou misi, aby došlo k vymezení sfér vlivu a zažehnání případného sporu. Během prosince 1896 a ledna 1897 připravilo britské ministerstvo zahraničí instrukce pro Rennella Rodda, který byl jednáním s císařem Menelikiem pověřen. Rodd v té době působil ve službách generálního konzula v Egyptě, lorda Cromera.¹⁷⁹ Hlavním cílem mise bylo uzavřít smlouvu o přátelství a obchodu, upravit východní hranici Etiopie a zabránit přechodu zbraní přes etiopské území k rukám mahdistů. Kromě Rodda se měl výpravy zúčastnit podplukovník Wingate, ředitel vojenské rozvědky egyptské armády, kapitán Count Gleichen a kapitán Tristram

---

¹⁷⁸ ZEWEDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 82–83.

¹⁷⁹ MARCUS, Harold Golden, *The Rodd Mission of 1897*. In: *Journal of Ethiopian Studies* 3, 1965, 2, s. 25.

Speedy, který byl jako jediný znalý amharštiny a měl zkušenosti s podmínkami v zemi, jelikož byl členem Napierovy (1868) i Hewettovy (1884) mise.¹⁸⁰

Dne 10. března 1897 Roddova mise opustila Egypt a vydala se na cestu do Etiopie. O týden později se vylodila v přístavu Zeila a odtud putovala do města Harar, kde se Rodd krátce sešel s *rasem* Makonnenem. Do Addis Abeby expedice přibyla 28. dubna. Rodd započal jednání s císařem. Navzdory Menelikovu vítězství u Adwy Britové nadále trvali na dodržování anglo-italského protokolu z roku 1891, který stanovil hranici mezi Britskou východní Afrikou a Etiopií na 6. rovnoběžce severní šířky. Co se týče hranice s Britským Somálskem, byl Rodd instruován, že může učinit některé ústupky, avšak musí především zajistit volný přístup k přístavům v Rudém moři z vnitrozemí. Druhým nejdůležitějším cílem Roddovy mise bylo uzavření obchodní dohody garantující Velké Británii doložku nejvyšších výhod. Třetím bodem jednání bylo získat od Menelika záruku, že neposkytne pomoc mahdistům v boji s Brity a pokusí se zabránit přesunu zbraní přes území Etiopie.¹⁸¹ Menelik s hostem jednal s respektem. Rád spolu s *rasem* Makonnenem přirovnával Brity ke kočkám, které „předou, když je hladíte, ale škrábou, když s nimi chcete pohnout“.¹⁸²

Dne 14. května 1897 Menelik a Rodd podepsali smlouvu o šesti člancích. Článek I zaručoval svobodu pohybu a obchodu občanům Etiopie a Velké Británie na území obou států. Výjimkou byl dovoz a vývoz zbraní, který musel být schválen mocností, na jejímž území se měl obchod uskutečnit. Článek II hovořil o hranicích Britského Somálska, které měly být určeny během následujícího jednání mezi Rennellem Roddem, vyslancem Jejího Veličenstva královny Velké Británie a *rasem* Makonnenem, zástupcem císaře Menelika v Hararu. Jejich dohoda měla být připojena ke smlouvě jako dodatek. Článek III zajišťoval, že karavanová cesta mezi přístavem Zeila a Hararem zůstane otevřena po celé své délce pro obchod obou národů. Článek IV se zabýval cly a daněmi na dovážené zboží. Článek V zaručoval svobodný pohyb zbraní a munice určené pro císaře přes území ovládané Velkou Británií. V posledním Článku VI se císař Menelik zavázal udělat vše pro to, aby zabránil volnému transportu zbraní přes jeho území do rukou mahdistů, které navíc prohlásil za

---

¹⁸⁰ ULLENDORFF, Edward, *The 1897 Treaty Between Great Britain and Ethiopia*. In: *Rassegna Di Studi Etiopici* 22, 1966, 1, s. 116–117.

¹⁸¹ MARCUS, *The Rodd Mission of 1897*, s. 26–28.

¹⁸² CAULK, s. 362.

nepřátele Etiopie.¹⁸³ Po podepsání smlouvy si Rodd na Menelikovi vyžádal ujištění, že pokud během blížících se jednání v Hararu dojde k tomu, že se některý kmen, sídlící na území dříve ovládaném Velkou Británií, dostane pod etiopskou jurisdikci, „*bude Vaším speciálním úkolem postarat se, že tyto kmeny obdrží stejné zacházení, aby se tak nestaly poraženými kvůli tomuto přesunu svrchovanosti*“¹⁸⁴.

Po předchozích neblahých zkušenostech s Italy a nedorozumění kolem smlouvy z Wechale panovaly obavy, že by se situace mohla opakovat. Aby zabránil jakýmkoliv rozdílům v interpretaci mezi oficiální anglickou a amharskou verzí textu, vyžádal si císař Menelik sepsání třetí, francouzské verze, na které se měly shodnout obě strany a která se měla v případě konfliktu stát verzí rozhodující.¹⁸⁵

Rodd opustil Addis Abebu a vydal se za *rasem* Makonnenem, aby s ním dojednal novou hranici mezi Etiopií a Britským Somálskem. Do Hararu mise dorazila 23. května. Jednání byla složitá a zdlouhavá. Makonnenův první návrh se odvíjel od císařových požadavků z roku 1891. Rodd tento návrh okamžitě smetl ze stolu. *Ras* poté nakreslil hranici, která procházela středem britského protektorátu. Rodd tuto linii opět odmítl, jelikož „*nebyl připraven přijmout nabídku tohoto druhu, která ignorovala kmenové hranice a geografické podmínky*“¹⁸⁶. Britský vyslanec po dalších jednáních ztratil s neústupným *rasem* trpělivost a začal se připravovat na cestu. Výhrůžka zafungovala a brzy byla dohoda hotova. Finální podoba dodatku byla podepsána 4. června 1897 a připojena ke smlouvě sepsané v Addis Abebě. Tato dohoda přinesla Etiopii 34 965 km² původně somálského území.¹⁸⁷

Hodnocení Roddovy mise jsou rozporuplná. Historik a cestovatel Herbert Vivian zastával názor, že mise byla neúspěšná, jelikož Rodd nedokázal vyřešit problém západní hranice Etiopie a musel postoupit velké území, které Velká Británie vnímala jako součást svého somálského protektorátu.¹⁸⁸ Na oplátku Britové získali pouze „papírovou“ neutralitu a nevýznamnou obchodní dohodu. Pokud se však podíváme na původní cíle této mise a její obtížnost, zdá se být toto hodnocení příliš kritické. Především Rodd nepovažoval za vhodné manipulovat se západní hranicí, dokud nebude

---

¹⁸³ ULLENDORFF, *The 1897 Treaty*, s. 128–130.

¹⁸⁴ MARCUS, *The Rodd Mission of 1897*, s. 32–33.

¹⁸⁵ ULLENDORFF, *The 1897 Treaty*, s. 116–117.

¹⁸⁶ MARCUS, *The Rodd Mission of 1897*, s. 32–34.

¹⁸⁷ MARCUS, *The Foreign Policy of Emperor Menelik*, s. 121.

¹⁸⁸ VIVIAN, Herbert, *Abyssinia. Through the Lion-Land To the Court of the Lion of Judah*, London 1901, s. 323–324.

Velká Británie ve výhodnějším postavení, aby mohla Menelika donutit ke změně jeho požadavků. Navíc se podařilo zajistit císařovu neutralitu v boji se súdánskými mahdisty a slib, že nebude britské nepřátele zásobovat zbraněmi. V neposlední řadě Rodd zastavil pozvolnou expanzi Etiopie na východ tím, že s císařem, respektive *rasem* Makonnenem dohodl vymezení nové hranice. Nelze opomenout ani to, že díky Článku I smlouvy byl zajištěn nerušený pohyb zboží, především masa z Britského Somálska do Adenu. Ačkoliv Roddova mise nevyřešila všechny problémy mezi Etiopií a Velkou Británií, nelze ji považovat za neúspěšnou.¹⁸⁹

5.3. Vymezení hranic a britsko–francouzský spor o železnici

Etiopie si jako jediný stát na kontinentě udržela po skončení dělení Afriky na přelomu 19. a 20. století svou nezávislost. Vývoj v zemi s napětím sledovaly především Velká Británie, Francie a Itálie. Každá z těchto velmocí k tomu měla své důvody. Itálie ani po drtivé porážce u Adwy nepřestala snít o rozšíření koloniálních držav v Rohu Afriky. Velká Británie neomylně sledovala svůj dlouholetý cíl kontrolovat povodí Modrého Nilu. Získáním rozhodujícího vlivu v Etiopii by navíc posílila svou pozici na pobřeží Rudého moře a na Arabském poloostrově. Francie toužila proniknout do údolí Nilu a utvořit tak souvislý pás svých kolonií od západního pobřeží Afriky po východní. Současně by tak oslabila postavení dávného soupeře, Velké Británie.¹⁹⁰

Po nezdařeném italském pokusu o dobytí země silou přistoupily mocnosti k cestě diplomatické. V roce 1897 Itálie, Francie a Velká Británie založily ambasády v Addis Abebě. Důležitost, kterou danému postu všechny tři země přikládaly lze soudit podle osobností, které jmenovaly do pozice svých zástupců. Italské zájmy přijel hájit Federico Ciccodicola, Francii reprezentoval Léonce Lagarde, Velká Británie vyslala Johna Harringtona. Stalo se tak na přímlovu Rennella Rodda, který se domníval, že se tak nejlépe podaří udržet britský vliv na císařově dvoře. Všichni vyslanci byli velmi schopní a za sebou měli diplomatickou službu.¹⁹¹

Kapitán John Lane Harrington před svým vysláním do Etiopie působil jako konzul v přístavu Zeila v protektorátu Britské Somálsko a měl zkušenosti

---

¹⁸⁹ MARCUS, *The Rodd Mission of 1897*, s. 34–35.

¹⁹⁰ DROZDÍKOVÁ, s. 161.

¹⁹¹ ZEWEDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 111–114.

s „domorodým charakterem“ a místními politickými problémy. Podílel se mimo jiné na přípravě Roddovy mise. Kapitán Harrington dorazil do Addis Abeby na počátku roku 1898 a byl vřele uvítán císařem. Politika britského zástupce byla v mnoha ohledech naprostým protikladem k politice francouzského vyslance. Harrington byl Lagardovi silným soupeřem především v otázce francouzské snahy o získání hegemonního postavení a rozhodujícího vlivu na etiopském dvoře. Britský zástupce prosazoval politiku otevřených dveří, tj. zastával názor, že je čistě v etiopském zájmu udělit rovnou svobodu obchodu všem národům a že politická dominance jedné evropské země by nebyla ve shodě s udržením územní integrity země, kterou chtěla britská vláda zachovat. Antagonismus mezi oběma vyslanci se promítl do diplomatického boje následujících let a především do sporu kolem stavby etiopské železnice.¹⁹²

Po navázání diplomatických styků bylo dalším důležitým krokem vymezení hranic mezi Etiopií a sousedními koloniemi. Jako první byla určena hranice nejkratší, s Francouzským Somálskem. Jednání zástupců obou zemí byla ukončena 20. března 1897. Dva a půl měsíce na to byla definována hranice s Britským Somálskem a zanesena v dodatku ke smlouvě dojednané mezi Rennellem Roddem a císařem Menelikem. Smlouvou s Itálií z 10. července 1900 byla Eritrea definitivně oddělena od Etiopie. Nejdelší hranice, s britským kondominiem Súdán, byla vymezena po dlouhých jednáních mezi císařem a Harringtonem 15. května 1902. Tato smlouva přinesla některé územní zisky Velké Británii, kromě jiného Gambelu, obchodní stanoviště ve vnitrozemí Etiopie a garantovala britské zájmy na jezeře Tana. Jižní hranice s Britskou východní Afrikou byla určena v roce 1907 a jihovýchodní hranice s Italským Somálskem v roce 1908. Tyto smlouvy, postupně uzavřené během deseti let byly významné pro politický vývoj Etiopie. Kromě znovu připojení Eritrey v roce 1962, daly Etiopii přibližně dnešní podobu.¹⁹³

Jak bylo řečeno, hranice se Súdánem byla vymezena v anglo–etiopské smlouvě v roce 1902. První kolo jednání se odehrálo již v dubnu 1899. Podle Harringtonových instrukcí Velká Británie požadovala veškeré území ležící mezi Etiopií a Nilem, které dříve patřilo Egyptu. Menelik nesouhlasil a zopakoval své požadavky z roku 1891. Harrington kontroval, že britská vláda císařovu deklaraci nepřijala. Císař namítl, že se

---

¹⁹² GILMOUR, s. 10–11.

¹⁹³ ZEWEDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 111–114.

britská vláda nikdy veřejně neohradila a naznačil, že „mlčení znamená souhlas“¹⁹⁴. Jednání pokračovala 22. dubna a 19. května téhož roku. Spor se vedl především o oblast Beni Shangul, o kterou měl Menelik velký zájem. Harrington navrhl, aby Beni Shangul připadl Etiopii, pokud koncese na těžbu zlata v oblasti bude udělena britským kapitalistům. S tím císař souhlasil a hranice byla prakticky hotova. K definitivní dohodě však došlo až o tři roky později.¹⁹⁵

Smlouvu tvořilo celkem pět článků a dva dodatky. Pouze Články I a II se zabývaly vytyčením nové hranice. Článek III zaručoval Velké Británii, že v budoucnu nevznikne žádná stavba na Modrém Nilu nebo jezeře Tana, která by bránila přítoku vody do Nilu. Článek IV povoloval britské a súdánské vládě pronajmout si část území v sousedství Itang, na řece Baro. Tato oblast měla sloužit pouze jako obchodní stanice a to po dobu, dokud bude Súdán pod anglo–egyptskou správou. Díky Článku V získala britská a súdánská vláda povolení postavit přes odlehlou část území Etiopie železnici, která měla spojit Súdán s Ugandou. V doložce ke smlouvě pak britská, italská a etiopská vláda definovaly domluvené úpravy hranic mezi Súdánem a Eritreou a mezi Etiopií a Eritreou. Zatímco hranice s Eritreou zůstala v platnosti jen do druhé italsko–etiopské války (1935–1936), hranice se Súdánem přetrvala v této podobě až do dnešních dní.¹⁹⁶

Evropské mocnosti využívaly veškerých prostředků k získání vlivu v Etiopii. Po navázání diplomatických vztahů a vyslání zástupců byly další možnosti rozvoj obchodu a udělování nejrůznějších koncesí. Koncese byly často považovány za levnější a výhodnější než přímá koloniální nadvláda. Mezi nejdůležitější patřila železniční koncese, kterou v roce 1894 obdržela Francie a bankovní koncese, udělená Velké Británii, respektive Británií ovládané Egyptské bance (Bank of Egypt). Díky této koncesi získala výlučná bankovní práva v Etiopii, monopol na ražbu mincí a vydávání bankovek. V Addis Abebě byla založena Habešská banka (Bank of Abyssinia). Ve snaze vyhnout se sporům, které provázely stavbu železnice, byly učiněny kroky na internacionalizaci podniku. Zakládající komise se skládala ze tří Britů, tří Italů a jednoho Němce. Podíl Italů a Francouzů na zisku byl rovný podílu Britů. I přes tato

---

¹⁹⁴ MARCUS, Harold Golden, *Ethio–British Negotiations concerning the Western Border with Sudan, 1896–1902*. In: *The Journal of African History* 4, 1963, 1, s. 88.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 88–89.

¹⁹⁶ ULLENDORFF, Edward, *The Anglo–Ethiopian Treaty of 1902*. In: *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London* 30, 1967, 3, s. 641–645.

opatření byla banka primárně britským podnikem. V roce 1931 byla banka zestátněna a přijala jméno Etiopská banka (Bank of Ethiopia).¹⁹⁷

Nejvýznamnější spor mezi Velkou Británií a Francií se odvíjel od stavby etiopské železnice. Největší francouzskou starostí bylo udržet si plnou kontrolu nad Etiopskou imperiální železniční společností (CIE, Compagnie Impériale des Chemins de Fer Éthiopiens), soukromou francouzskou společností, která byla v roce 1896 zaregistrovaná ve Francii a o rok později získala železniční monopol. Britský vyslanec v Etiopii kapitán Harrington a britský generální konzul v Egyptě lord Cromer věřili, že jednostranná kontrola železnice povede k ekonomické převaze Francie v otázce zahraničního obchodu Etiopie. Tato hegemonie by podle Harringtona vyústila ve francouzskou nadvládu v Etiopii. Pokud by taková situace nastala, mohlo dojít k ohrožení britských zájmů v Egyptě. Francie mohla snadno využít kontroly nad Etiopií, ovládnout Modrý Nil a donutit Velkou Británii k ústupkům.¹⁹⁸

Návrh na stavbu železnice, která by spojila Etiopii s pobřežím Rudého moře, vznikl již v době, kdy byl Menelik králem provincie Shawa. K realizaci však mohlo dojít až po jeho korunovaci na císaře. Dne 9. března 1894 podepsal Menelik dekret udělující Alfredu Ilgovi, švýcarskému inženýrovi, který již několik let působil v jeho službách, koncesi na stavbu železnice z francouzského přístavu Džibuti do města Harar, nejvýznamnějšího obchodního centra jižní Etiopie. Dále měla železnice pokračovat z Hararu do Entotta, tehdejšího hlavního města¹⁹⁹ a odtud do Kaffy a k Bílému Nilu.

Práce na železnici řídila Etiopská imperiální železniční společnost (CIE), která byla pod francouzským dohledem. Brzy se začaly projevovat první komplikace. Nešlo jen o obtížné terénní podmínky, společnost silně podcenila přípravu stavby a finanční náklady s ní spojené. Problém s nedostatkem peněz nahrával britské straně. První veřejný náznak, že se britští investoři začínají vážně zajímat o etiopskou železnici, se objevil v projevu, který 29. června 1900 pronesl předseda Nové Africké společnosti (New African Company) v Londýně. Z prohlášení bylo jasné, že v této fázi byl britský zájem o podnik poháněn čistě obchodními důvody. Během následujících měsíců

---

¹⁹⁷ ZEWEDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 100–103.

¹⁹⁸ KEEFER, Edward, *Great Britain, France, and the Ethiopian Tripartite Treaty of 1906*. In: *Albion. A Quarterly Journal Concerned with British Studies* 13, 1981, 4, s. 365–366.

¹⁹⁹ Ačkoliv byla Addis Abeba založena již v roce 1886, hlavním městem se stala v roce 1892.

proběhla důležitá jednání a britští kapitalisté postupně investovali do železniční společnosti velkou sumu peněz.²⁰⁰

Ačkoliv britské investice našly při stavbě železnice uplatnění, Francouzi se začali obávat, že kvůli nim přijdou o své výsostné postavení. Jejich obavy se ukázaly opodstatněné, když Britové přišli s návrhem, aby jim byla svěřena dostavba zbývající části prvního úseku. Proti tomu se Francouzi silně ohradili. V této chvíli se do věci vložila francouzská vláda, která se rozhodla společnosti finančně vypomoci. Zapojení cizí vlády kompletně změnilo charakter celého podniku, který měl být nadnárodní. Navíc byla situace řešena bez porady s císařem Menelikem. Stavba železnice díky konvenci z 6. února 1902 postupně přešla od Francouzi ovládané Etiopské imperiální železniční společnosti (CIE) pod přímou správu francouzské vlády.

Britský vyslanec Harrington učinil vše, co bylo v jeho silách, aby překazil Francii zisk monopolu. Ještě důležitější roli však sehrál sám Menelik. Francie udělala velkou chybu, když podcenila inteligenci a přehled etiopského císaře. Menelik si byl dobře vědom, že v situaci, kdy dojde k navázání vztahů mezi silnější a slabší mocností, to vždy skončí tak, že se jedna zmocní role protektora a druhá se ocitne v pozici protektorátu. Císař nechtěl připustit, aby po boji o nezávislosti a porážce italských kolonizačních snah, které jeho zemi těžce poznamenaly, se nadvlády chopila jiná evropská mocnost. Nenápadné, nenásilné pronikání, jaké na rozdíl od Italů Francouzi zvolili, považoval za ještě nebezpečnější.

Po zveřejnění francouzské konvence z února 1902 měl Menelik o francouzských cílech jasno a konvenci rezolutně odmítl. Vliv francouzského vyslance na císařově dvoře se ocitl na bodu mrazu. Francouzská neopatrnost hrála do karet britské vládě. Krátce po zveřejnění konvence byla sepsána anglo–etiopská smlouva, díky které Velká Británie získala právo na stavbu části železnice, která měla vést skrze odlehlý pás etiopského území a díky které mělo dojít ke spojení Súdánu s Ugandou.²⁰¹ Sblížení Velké Británie s Menelikem vyvolalo ve Francii zděšení. Za hlavního viníka nárůstu britského vlivu byl označen kapitán Harrington, který byl mimo jiné obviněn z účelného sabotování francouzských zájmů.

---

²⁰⁰ GILMOUR, s. 12–18.

²⁰¹ Konkrétně se jednalo o Článek V.

Pokles francouzského vlivu nelze přičítat pouze neuváženým krokům pařížské vlády. Velký význam mělo i vítězství lorda Kitchenera u Omdurmanu, které na Menelika učinilo velký dojem. Svou roli sehrál i John Harrington, který se soustavně stavěl do opozice proti veškerým francouzským návrhům a jehož prestiž u císaře po zveřejnění železniční konvence raketově stoupla. K situaci přispěl i francouzský tisk, který informoval o snahách učinit z Etiopie „jakousi kolonii“ Francie. Neomalený jazyk novin povzbudil dohady, zda jsou etiopské a francouzské zájmy slučitelné.²⁰²

Britsko–francouzský spor o železnici hrozil přerůst ve vážnější problém. Čím dál častěji se ve Velké Británii ozývaly hlasy varující, že soupeření o dominanci v Etiopii nestojí za válku s Francií. Lord Cromer poznamenal: „*Jeden se sám sebe musí ptát, jaká je cena za udržení britského vlivu v Habeši? Stojí za diplomatickou snahu, ale rozhodně nestojí za válku s prvotřídní velmocí.*“²⁰³ Paul Cambon, francouzský velvyslanec ve Velké Británii, Etiopii označil za pouhý ostrov obklopený britskými zájmy. Železnice byla jen jednou částí větší etiopské otázky, která by byla nejlépe vyřešena trojstranným jednáním mezi všemi mocnostmi, které měly na budoucnosti Etiopie zájem. Neformální trojstranné jednání mezi Cambonem, italským velvyslancem a britským ministrem zahraničí, markýzem Lansdownem, započala v Londýně v květnu 1904.²⁰⁴

5.4. Trojstranná dohoda

Desetiletí po bitvě u Adwy vyneslo Menelika na vrchol vnitrostátní moci a získalo mu mezinárodní prestiž. Relativní klid na domácí i zahraniční scéně mu poskytl dostatek času provést modernizaci země. Rok 1906 značil konec období konsolidace. Menelika postihl první záchvat mrtvice, příznak nemoci, která si o sedm let později vyžádala jeho život. Kombinace smrti císařova synovce, *rasa* Makonnena Walda–Mikaela v roce 1906, všeobecně přijímaného jako Menelikova následníka a císařovy zdravotní indispozice otevřela otázku nástupnictví.²⁰⁵

Zhoršující se zdravotní stav císaře donutil všechny tři evropské mocnosti zainteresované v Etiopii k jednání. Každá sledovala své vlastní cíle a zároveň se

---

²⁰² GILMOUR, s. 28–32.

²⁰³ KEEFER, *Great Britain, France, and the Ethiopian Tripartite Treaty of 1906*, s. 370.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 369–371.

²⁰⁵ ZEWEDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 111–114.

obávala, že by se ostatní dvě proti ní mohly spojit a získat úplnou kontrolu nad Etiopií. Taková situace hrozila nastat ve chvíli, kdy by císař Menelik zemřel bez jmenování nástupce. Pokud by totiž každá mocnost podpořila jiného kandidáta na trůn, ta, která by stála za vítězem, by získala rozhodující vliv v zemi.²⁰⁶

Než mohlo mezi mocnostmi dojít k dohodě o společném postupu, bylo nutné vyjasnit si některé třecí plochy. Nejdůležitější otázkou byla kontrola nad stavbou železnice, o kterou soupeřila Velká Británie a Francie. Dalším problémem bylo vytyčení sfér vlivu jednotlivých mocností. Itálie žádala pás území, nad kterým by měla nezpochybnitelnou nadvládu. Tento požadavek vyvolal strach ve Francii, která se obávala, že jí Itálie odřízne přístup do Addis Abeby. Naopak Francie si chtěla udržet monopol na stavbu železnice.²⁰⁷ Pro Velkou Británii bylo stěžejní zachovat Etiopii nezávislou na ostatních mocnostech a zajistit si kontrolu nad Modrým Nilem. To se týkalo i oblasti kolem jezera Tana, ze kterého Modrý Nil pramení.²⁰⁸

Signatáři dohody vycházeli z předpokladu, že po smrti Menelika se jednota Etiopie rozpadne. Důvodem bylo především to, že Menelik, ačkoliv čtyřikrát ženatý, neměl mužského potomka.²⁰⁹ Sám Menelik nebyl k hrozbě dezintegrace země slepý. V roce 1907 zavedl ministerský systém, který měl zajistit kontinuitu jeho politiky a dát etiopské vládě institucionální zázemí. V květnu 1909 jmenoval Menelik svým nástupcem nepnoletého syna své dcery Zawditu, Iyyasu. Vzhledem k chlapcově nízkému věku byla ustavena funkce regenta a svěřena shawaskému šlechtici *rasu* Tasamma Nadawovi.²¹⁰

Trojstranná smlouva byla uzavřena 13. prosince 1906 a tvořilo ji celkem jedenáct článků. Za Velkou Británii ji podepsal Edward Grey, za Francii Paul Cambon a za Itálii markýz di San Giuliano. Preambule smlouvy zdůrazňovala touhu signatářů zajistit do budoucna nezávislost a územní integritu Etiopie. Článek I se zabýval udržením politického a územního statu quo v Etiopii tak, jak byl určen smlouvami uzavřenými v dřívějších letech. Jednalo se například o anglo–francouzskou dohodu (1888), anglo–italské protokoly (1891 a 1894), anglo–etiopské smlouvy (1897 a 1902)

---

²⁰⁶ MARCUS, Harold Golden, *A Preliminary History of the Tripartite Treaty of December 13, 1906*. In: *Journal of Ethiopian Studies* 2, 1964, 2, s. 21–22.

²⁰⁷ KEEFER, *Great Britain, France, and the Ethiopian Tripartite Treaty of 1906*, s. 373.

²⁰⁸ MARCUS, *A Preliminary History of the Tripartite Treaty*, s. 21–22.

²⁰⁹ DROZDÍKOVÁ, s. 161.

²¹⁰ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 114–116.

a další. Článek II zaručoval, že koncese, které jednotlivé mocnosti získaly, nebudou použity tak, aby způsobily újmu zájmům ostatních dvou mocností. Článek III zavazoval signatáře zachovat neutralitu a vyvarovat se intervencí do vnitřních záležitostí Etiopie. Pokud by byl zásah nutný, musely se na něm všechny tři mocnosti shodnout. Článek IV hovořil o případě, kdy by došlo k porušení statu quo tak, jak byl stanoven v Článku I. Pokud by taková situace nastala, měly se všechny tři mocnosti pokusit zajistit integritu Etiopie. Dále článek stanovil územní sféry vlivu jednotlivých mocností. V případě Velké Británie se jednalo o povodí a přítoky Modrého Nilu; Itálie si vymínila právo na území Eritrey, Italského Somálska a spojení mezi nimi západně od Addis Abeby; Francie požadovala zachování protektorátu Francouzské Somálsko a kontrolu nad územím, kudy měla probíhat železnice Džibuti – Addis Abeba.

Článek V a VI se zabýval dostavbou železnice. Všechny tři mocnosti se shodly, že železnice bude prodloužena z města Dire Dawa do Addis Abeby a to pod správou francouzské Etiopské imperiální železniční společnosti (CIE), nebo jiné soukromé francouzské společnosti. To za předpokladu, že v otázce obchodu a přepravy zboží si budou mocnosti rovny jak na železnici, tak v přístavu Džibuti. Článek VII dával Itálii, Velké Británii a Etiopii právo mít svého zástupce v předsednictvu Etiopské imperiální železniční společnosti (CIE). Francie naopak měla nárok na svého zástupce v italské nebo britské společnosti, která by měla na starosti stavbu železnice, spojující jejich území s územím v Etiopii. V Článku VIII se Francie zavázala nezasahovat do koncese na stavbu železnice západně od Addis Abeby. Podle Článku IX měla stavba veškerých železnic západně od Addis Abeby, napojujících se na Eritreu nebo Benadir, probíhat pod záštitou Itálie. Velká Británie si vyhradila právo využít koncese, udělené císařem Menelikem v srpnu 1904 na stavbu železnice z Britského Somálska skrze Etiopii k Súdánským hranicím. Stavbě měla předcházet dohoda s italskou a francouzskou vládou. V Článku X se mocnosti zavázaly navzájem se informovat a spolupracovat při ochraně svých zájmů. Pokud by se jejich zástupci na něčem neshodli, měl být jejich spor postoupen vládám jednotlivých zemí. Článek XI rušil platnost všech smluv, které mocnosti s Etiopií uzavřely a nebyly jmenovány v Článku I.²¹¹

---

²¹¹ *Agreement between the United Kingdom, France, and Italy, Respecting Abyssinia, signed at London, December 13, 1906.* In: the American Journal of International Law 1, 1907, 2, s. 226–230, s. 226–229.

Ačkoliv Etiopie nebyla přizvána k jednání o Trojstranné dohodě, získala díky ní značnou stabilitu. Smlouva ukončila aktivní imperialismus Francie a Velké Británie v Rohu Afriky a načas eliminovala možnost italské expanze.²¹² Zároveň však její vznik naznačil první vážné ohrožení nezávislého statusu Etiopie.²¹³ Pro Velkou Británii smlouva zaručovala etiopskou svrchovanost a nevměšování se ostatních mocností do toku Modrého Nilu. Pro případ, že by došlo k rozpadu Etiopie, Londýn si zajistil bezpečí Nilu tím, že zahrnul oblast jezera Tana do své sféry vlivu.²¹⁴

Císař Menelik viditelně strádal kvůli pokročilé syfilidě již od roku 1904. Po dalším záchvatu mozkové mrtvice, který utrpěl v roce 1908, jmenovali ministři regentskou radu. Přestože se Menelikův zdravotní stav prudce zhoršoval, tvrdohlavě se držel vlády a dovoloval pouze císařovně Taytu konat jeho jménem. Taytu brzy získala velkou moc, proti které se postavila opozice z vysokých hodnostářů a v roce 1910 ji svrhla. Císařovna zbytek života strávila v klášteře.²¹⁵ Menelikova smrt byla oficiálně oznámena 12. prosince 1913, nicméně panují dohady, že zemřel již před tímto datem. Okamžitě se rozpoutal boj o trůn, především mezi císařovou dcerou, princeznou Zawditu a *rasem* Tafariem, budoucím císařem Hayla–Sellasem (1930–1974).²¹⁶

---

²¹² MARCUS, *A Preliminary History of the Tripartite Treaty*, s. 40.

²¹³ ZEWEDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 111–114.

²¹⁴ KEEFER, *Great Britain, France, and the Ethiopian Tripartite Treaty of 1906*, s. 379–380.

²¹⁵ MARCUS, Harold Golden, *Haile Sellassie I. The Formative Years 1892–1936*, Lawrenceville 1998, s. 10–11.

²¹⁶ ADEJUMOBI, s. 34.

6. Závěr

Etiopie prošla ve druhé polovině 19. století turbulentním vývojem. Podobně jako ostatní státy v Africe, i ji ovlivnilo období dělení kontinentu mezi evropské koloniální mocnosti. Jako jediná si však udržela nezávislost. Svou roli sehrály kromě geografických podmínek a vzdorovité a bojovné nátury Etiopanů jistě i diplomatické schopnosti císaře Menelika II. Za jeho vlády došly evropské mocnosti ve vztahu k Etiopii k jistému modu vivendi. Velkou výzvu tomuto uspořádání představoval Menelikův následník, *lej* Iyyasu, jehož zahraniční politika byla namířena proti této křehké rovnováze. Nejvíce se to projevilo v expanzivní politice v regionu Ogaden. Během první světové války se na etiopského císaře obrátily Centrální mocnosti, aby Etiopii získaly na svou stranu. Iyyasu se sice do války plně nezapojil, avšak i pouhé vyjednávání s Osmanskou říší na něj uvrhlo stín podezření a státy Dohody jej začaly vnímat jako možnou hrozbu. Ve dvacátých letech 20. století na sebe Etiopie upozornila žádostí o vstup do Společnosti národů, proti čemuž se postavila Velká Británie. Vzájemné vztahy tímto krokem značně utrpěly.

V předložené diplomové práci bylo možné sledovat vývoj britské politiky vůči Etiopii. Od pohrdavého nezájmu, přes naléhavou žádost o pomoc až po navázání regulérních diplomatických vztahů. Tento vývoj byl určován především změnami na mezinárodní scéně.

První kontakty mezi Velkou Británií a Etiopií byly motivovány obchodními zájmy. Blízkost pobřeží Rudého moře a britské obchodní stanice Aden na Arabském poloostrově učinila z Etiopie žádanou oblast. Díky tomu došlo k sepsání první smlouvy mezi Velkou Británií a králem provincie Shawa. Následovalo vyslání prvního britského konzula na císařský dvůr. Přesto byl však vzájemný kontakt omezený. Bariéru nezájmu se pokusil odstranit císař Tewodros II., kterého k tomu vedla touha po modernizaci Etiopie. Tato snaha byla odměněna kýženou pozorností Velké Británie, nicméně ve svém důsledku neměla pro Etiopii žádný přínos. Na příkladu první, respektive jediné vojenské expedice, kterou britská vláda na území Etiopie vyslala, lze vidět, že Velká Británie o hlubší provázání obou zemí nestála. Motivací zde nebyla touha po dobytí nového území, ale pouhá demonstrace britské síly. Po dosažení cíle se Britové z Etiopie stáhli a země upadla v zapomnění.

Válka mezi Etiopií a Egyptem opět přitáhla britskou pozornost k Rohu Afriky. Největší zvrát však nastal po propuknutí Mahdího povstání v roce 1881. Velká Británie byla okolnostmi donucena vyslat k etiopskému císaři mírovou misi a sepsat smlouvu o přátelství. Hewettova smlouva vznikla na základě britské potřeby spolupráce mezi oběma zeměmi. Velká Británie etiopského císaře využila v boji proti mahdistům a poté jej zradila. Yohannes byl z chování Velké Británie hluboce zklamán. V konečném důsledku nepřineslo jeho vyjednávání Etiopii prakticky nic dobrého, naopak proti němu pošťvalo mahdistickou pomstu. Velká Británie si byla dobře vědoma strategického významu Etiopie, na jejímž území pramení Modrý Nil a obávala se, že v zemi získá vliv jiná evropská mocnost, především Francie. V této chvíli se na scéně objevila Itálie, kterou Velká Británie neváhala použít jako svého „hlídacího psa“ v Etiopii. Výměnou za to Itálii podpořila v jejích dobovačných snahách.

Krach italského koloniálního snu po bitvě u Adwy přinesl nové ohrožení pro britské zájmy. Velká Británie již nemohla na Itálii spoléhat a v roce 1897 navázala s Etiopií diplomatické vztahy. Jako dobrý tah se ukázalo vyslání kapitána Johna Harringtona na etiopský dvůr. Harrington se úspěšně stavěl proti všem francouzským snahám o získání rozhodujícího vlivu v Etiopii a vydobyl pro svou vlast výsostné postavení na císařském dvoře. Ačkoliv však měla Etiopie pro Velkou Británii strategický význam, nebyl tak veliký, aby kvůli němu riskovala válku s Francií. Pro Velkou Británii byla silná a nezávislá Etiopie nejlepším záštitou nedotknutelnosti povodí Modrého Nilu. Horšící se císařovo zdraví a hrozba rozpadu jednoty země znamenala jednoznačné ohrožení britských zájmů. Situaci vyřešila Trojstranná dohoda, uzavřená mezi Velkou Británií, Francií a Itálií v roce 1906. Tato smlouva se měla stát zárukou udržení statu quo v Etiopii a nezasahování mocností do vnitřních záležitostí země. Zároveň obsahovala vymezení sfér vlivu jednotlivých mocností a měla zajistit Velké Británii ochranu jejích zájmů, tj. kontrolu nad jezerem Tana a povodím Modrého Nilu. K uplatnění Trojstranné dohody po smrti císaře Menelika II. však nedošlo kvůli vypuknutí první světové války, která obrátila pozornost mocností zpět na evropský kontinent.

Co se odpovědi na otázku položenou v úvodu předkládané práce týče, lze zcela bezpečně říct, že hlavním motivem britského zájmu o Etiopii byla ochrana povodí Modrého Nilu. Velká Británie nechtěla území Etiopie okupovat ani ekonomicky

exploatovat, pouze se snažila zajistit ochranu svých zájmů v Egyptě. Britové si byli vědomi, že kdo ovládá Nil, ovládá Egypt. Proto byla Etiopii věnována taková pozornost. Etiopie se také stala jablkem sváru mezi Velkou Británií a Francií, která rovněž toužila získat v zemi rozhodující vliv. To však Velká Británie nehodlala připustit.

Metody, jež k udržení vlivu v Etiopii Velká Británie využívala, byly především diplomatické. Svého se snažila dosáhnout pomocí mírových misí, uzavírání smluv o přátelství a obchodu a jmenování schopných konzulů. Pouze jedinkrát Britové použili sílu a to v případě Napierovy expedice. Cílem však nebylo dobýt a připojit nová území, ale pouze donutit císaře k respektu. I boj s Francií se nesl v rovině diplomatických sporů. Velká Británie neváhala k prosazení svých zájmů využít Itálie, kterou nepovažovala za tolik nebezpečnou jako Francii. Když se tento pokus nezdařil, přistoupila britská vláda k přímému diplomatickému angažmá v Etiopii. A u toho setrvala až do vypuknutí první světové války.

7. Seznam použité literatury a pramenů

7.1. Vydané prameny

Agreement between the United Kingdom, France, and Italy, Respecting Abyssinia, Signed at London, December 13, 1906. In: the American Journal of International Law 1, 1907, 2, s. 226–230.

APPLEYARD, David, PANKHURST, Richard, *The Last Two Letters of Emperor Tewodros II of Ethiopia (April 11 and 12 1868).* In: Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, 1987, 1, s. 23–42.

DE COSSON, Emilius Albert, *The Cradle of the Blue Nile. A Visit to the Court of King John of Ethiopia I,* London 1877.

DEMOZ, Abraham, ULLENDORFF, Edward, *Two Letters from the Emperor Yohannes of Ethiopia to Queen Victoria and Lord Granville.* In: Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London 32, 1969, 1, s. 135–142.

GILMOUR, Lennox Thomas, *Abyssinia. The Ethiopian Railway and The Powers,* London 1906.

HERTSLET, Edward, *Map of Africa by Treaty I,* London 1896.

HOZIER, Henry Montague, *The British Expedition to Abyssinia. Compiled From Authentic Documents,* London 1869.

KINGSTON, William Henry Giles, *Our Soldiers. Gallant Deeds of the British Army During the Reign of Queen Victoria,* London 1888.

PANKHURST, Richard (ed.), *The Ethiopian Royal Chronicles,* Addis Ababa 1967.

PORTAL, Gerald Herbert, *An Account of the English Mission to Abyssinia to King Johannis of Abyssinia in 1887,* London 1888.

PORTAL, Gerald Herbert, *My Mission to Abyssinia,* London 1892.

TAFLA, Bairu (ed.), *A Chronicle of Emperor Yohannes IV (1872–89),* Wiesbaden 1977.

ULLENDORFF, Edward, *The 1897 Treaty Between Great Britain and Ethiopia*. In: *Rassegna Di Studi Etiopici* 22, 1966, 1, s. 116–134.

ULLENDORFF, Edward, *The Anglo–Ethiopian Treaty of 1902*. In: *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London* 30, 1967, 3, s. 641–654.

VIVIAN, Herbert, *Abyssinia. Through the Lion–Land To the Court of the Lion of Judah*, London 1901.

WINSTANLEY, William, *A Visit to Abyssinia. An Account of Travel in Modern Ethiopia*, London 1881.

WYLDE, Augustus Blandy, *'83 to '87 in the Soudan. With an Account of Sir William Hewett's Mission to King John of Abyssinia I*, London 1888.

WYLDE, Augustus Blandy, *Modern Abyssinia*, London 1901.

7.2. Sekundární literatura

ADEJUMOBI, Saheed, *The History of Ethiopia*, Westport 2007.

BERGE, Lars, TADDIA, Irma (eds.), *Themes in Modern African History and Culture*, Padova 2013.

BEYENE, Tadesse, PANKHURST, Richard, TAMRAT, Tadesse (eds.), *The Centenary of Dogali. Proceedings of the International Symposium, Addis Ababa – Asmara, January 24–25, 1987*, Addis Ababa 1988.

CAULK, Richard, „*Between the Jaws of Hyenas*“. *A Diplomatic History of Ethiopia (1876–1896)*, Wiesbaden 2002.

CRUMMEY, Donald, *Land and Society in the Christian Kingdom of Ethiopia. From the Thirteenth to the Twentieth Century*, Addis Ababa 2000.

DROZDÍKOVÁ, Jarmila, *Etiópčania*, Bratislava 1989.

ERLICH, Haggai, *Ras Alula and the Scramble for Africa. A Political Biography, Ethiopia and Eritrea 1875–1897*, Lawrenceville 1996.

KEEFER, Edward, *Great Britain, France, and the Ethiopian Tripartite Treaty of 1906*. In: *Albion. A Quarterly Journal Concerned with British Studies* 13, 1981, 4, s. 364–380.

- KEEFER, Edward, *Great Britain and Ethiopia, 1897–1910. Competition for Empire*. In: *The International Journal of African Historical Studies* 6, 1973, 3, s. 468–474.
- KENDIE, Daniel, *Egypt and the Hydro–Politics of the Blue Nile River*. In: *Northeast African Studies, New Series* 6, 1999, 1/2, s. 141–169.
- MARCUS, Harold Golden, *A Background to Direct British Diplomatic Involvement in Ethiopia, 1894–1896*. In: *Journal of Ethiopian Studies* 1, 1963, 2, s. 121–132.
- MARCUS, Harold Golden, *A Preliminary History of the Tripartite Treaty of December 13, 1906*. In: *Journal of Ethiopian Studies* 2, 1964, 2, s. 21–40.
- MARCUS, Harold Golden, *Ethio–British Negotiations Concerning the Western Border With Sudan, 1896–1902*. In: *The Journal of African History* 4, 1963, 1, s. 81–94.
- MARCUS, Harold Golden, *Haile Sellassie I. The Formative Years 1892–1936*, Lawrenceville 1998.
- MARCUS, Harold Golden, *The Foreign Policy of Emperor Menelik, 1896–1898. A Rejoinder*. In: *The Journal of African History* 7, 1966, 1, s. 117–122.
- MARCUS, Harold Golden, *The Rodd Mission of 1897*. In: *Journal of Ethiopian Studies* 3, 1965, 2, s. 25–35.
- MATTHIES, Volker, *The Siege of Magdala. The British Empire Against the Emperor of Ethiopia*, Princeton 2012.
- METAFERIA, Getachew, MILKIAS, Paulos (eds.), *The Battle of Adwa. Reflections on Ethiopia's Historic Victory Against European Colonialism*, New York 2005.
- MOJDL, Lubor, *Etiopie*, Praha 2005.
- NARASINGHA, Prosad Sil, *Tewodros and Tipu as Warrior Against Imperialist Britain. A Comparative Study*. In: *Asian and African Studies* 24, 2015, 1, s. 18–44.
- PANKHURST, Richard, *Guns in Ethiopia*. In: *Transition*, 1965, 20, s. 26–33.
- RIKER, Thad Weed, *A Survey of British Policy in the Fashoda Crisis*. In: *Political Science Quarterly* 44, 1929, 1, s. 54–78.
- RUBENSON, Sven, *The Survival of Ethiopian Independence*, Addis Ababa 1991.

RUBENSON, Sven, *Wichale XVII. The Attempt to Establish a Protectorate Over Ethiopia*, Addis Ababa 1964.

VALKOUN, Jaroslav, *The British Attitudes to the Mahdist and the Italian Activities in East Africa, 1885–1896, and the Conquest of Dongola*. In: *Prague Papers on the History of International Relations* 15, 2011, 2, s. 58–68.

VANDERVORT, Bruce, *Wars of Imperial Conquest in Africa, 1830–1914*, London 2004.

ZÁHOŘÍK, Jan, *Etiopie v letech 1923–1935. Cesta k italské invazi*, Praha 2009.

ZÁHOŘÍK, Jan, *From Dogali to Adowa. Memorable Ethiopian Victories over Italy and Their Legacies*. In: *Prague Papers on the History of International Relations* 13, 2009, 1, s. 253–266.

ZEWDE, Bahru, *A History of Modern Ethiopia, 1855–1991*, Addis Ababa 2001.

ZEWDE, Bahru, *Society, State and History. Selected Essays*, Addis Ababa 2008.

8. Resumé

The topic of this diploma thesis is the British interests in Ethiopia in the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century. Although it is a relatively long period, emphasis is placed mainly on the engagement of Great Britain during its course. The modern history of Ethiopia and the Italian colonial efforts have been in the center of attention in the literature, but the period before the Scramble of Africa was not. In the same way, Ethiopia's relationship with Italy has been favored to relations with other European and non-European powers. Great Britain played a major role in the development of Ethiopia and, for a long time, interfered not only with the country's foreign policy but also with its internal policies.

In the submitted diploma thesis it is possible to follow the development of British policy towards Ethiopia. From disdainful indifference through urgent request for help to the establishment of regular diplomatic relations. This development was mainly determined by the changes on the international scene.

The work is chronologically divided into four chapters. Geography and demography of the country are briefly introduced in the first chapter. Then it is outlined the historical evolution of the country from the legendary journey of the Queen of Sheba to Jerusalem during the reign of King Solomon until the period of division of Africa at the turn of the 19th and 20th centuries. Particular attention is paid to the first contacts between Ethiopia and Great Britain. Great Britain initially had primarily business interests in Africa, only later decided to enter the region diplomatically. The colonial rivalry with France, the question of controlling the Nile basin and its tributaries and, in part, the opening of the Suez Canal in 1869, played a major role in this.

The thesis also discusses the government of Emperor Tewodros II (1855–1868) and the dispute he had with Great Britain. An innocent diplomatic rupture escalated into a military intervention by the British Indian Army under the command of Sir Robert Napier. The unfortunate fate of Tewodros became a legend in Ethiopian history and the emperor is still perceived as a martyr.

The British superior and overlooked view of Ethiopia has completely changed under the reign of Emperor Yohannes IV (1872–1889). Yohannes took over Ethiopia on the verge of a civil war and a foreign invasive army present in the very heart of the country. Yohannes also inherited trust and admiration for the mighty Albion, and during

his reign he often turned to him for advice or help. Great Britain, however, did not intend to establish closer relations with Ethiopia; its position changed due to a Mahdi rebellion in 1881. For the rescue of British and Egyptian soldiers from the territory of Sudan, the British Government was now forced to seek help. The outcome of the peace mission negotiations in 1884 was the conclusion of the Hewett Treaty. Yohannes fulfilled his obligations and assumed that Great Britain would honor her with the same fervor as he did. Disappointment arose a year later when Great Britain handed the strategically important port of Massawa to the hands of the Italians.

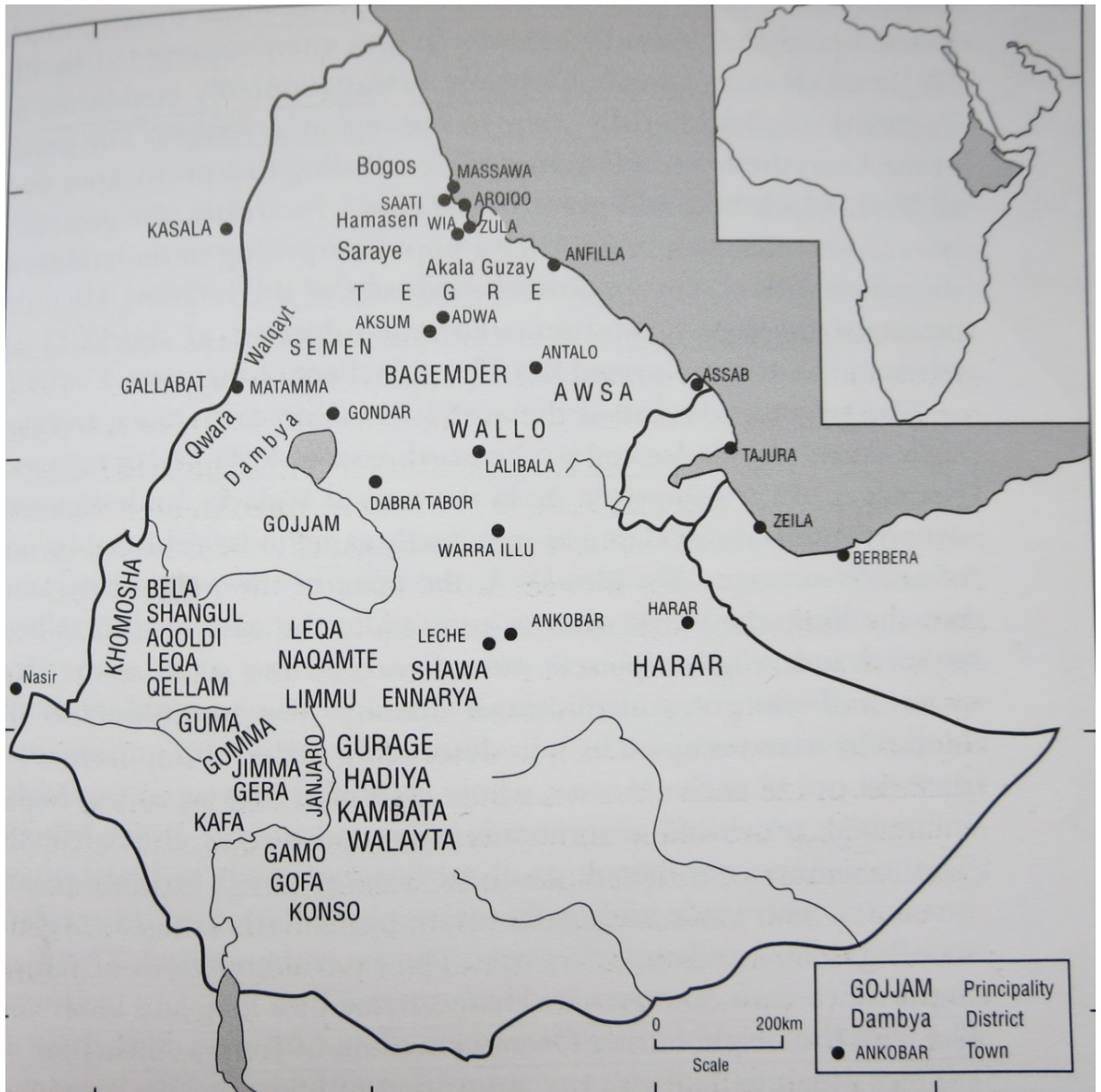
The turn of the century is associated with the Emperor Menelik II. During his reign, among other things, regular diplomatic relations with world powers have been established. In the decade after the Battle of Adwa (1896), the boundaries of Ethiopia with neighboring protectorates of Great Britain, France and Italy were determined, as well as the establishment of embassies in the capital Addis Ababa. The interests of the European Powers on the future of the country were enshrined in the Tripartite Treaty, concluded in 1906. In it, the powers with the greatest interests in Ethiopia, i.e. Great Britain, France and Italy, defined their spheres of influence and agreed on a common approach in the event of the collapse of the unity of the country. Implementation of the treaty was prevented by the outbreak of the First World War, which began only a few months after the death of Emperor Menelik in December 1913.

9. Seznam příloh

Příloha č. 1: Mapa Etiopie v 19. století.....	70
Příloha č. 2: Bitva na planině Aroge (10. dubna 1868).....	71
Příloha č. 3: Zajatci císaře Tewodrose II.....	71
Příloha č. 4: Hewettova smlouva (1884).....	72
Příloha č. 5: Císař Menelik II.....	73
Příloha č. 6: Definitivní vymezení jižní hranice Etiopie (1907).....	74
Příloha č. 7: Nádraží ve městě Dire Dawa s vlakem odjíždějícím do Džibuti (kolem roku 1912).....	74

10. Přílohy

Příloha č. 1: Mapa Etiopie v 19. století.²¹⁷

²¹⁷ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 17.

Příloha č. 2: Bitva na planině Aroge (10. dubna 1868).²¹⁸

Příloha č. 3: Zajatci císaře Tewodrose II.²¹⁹

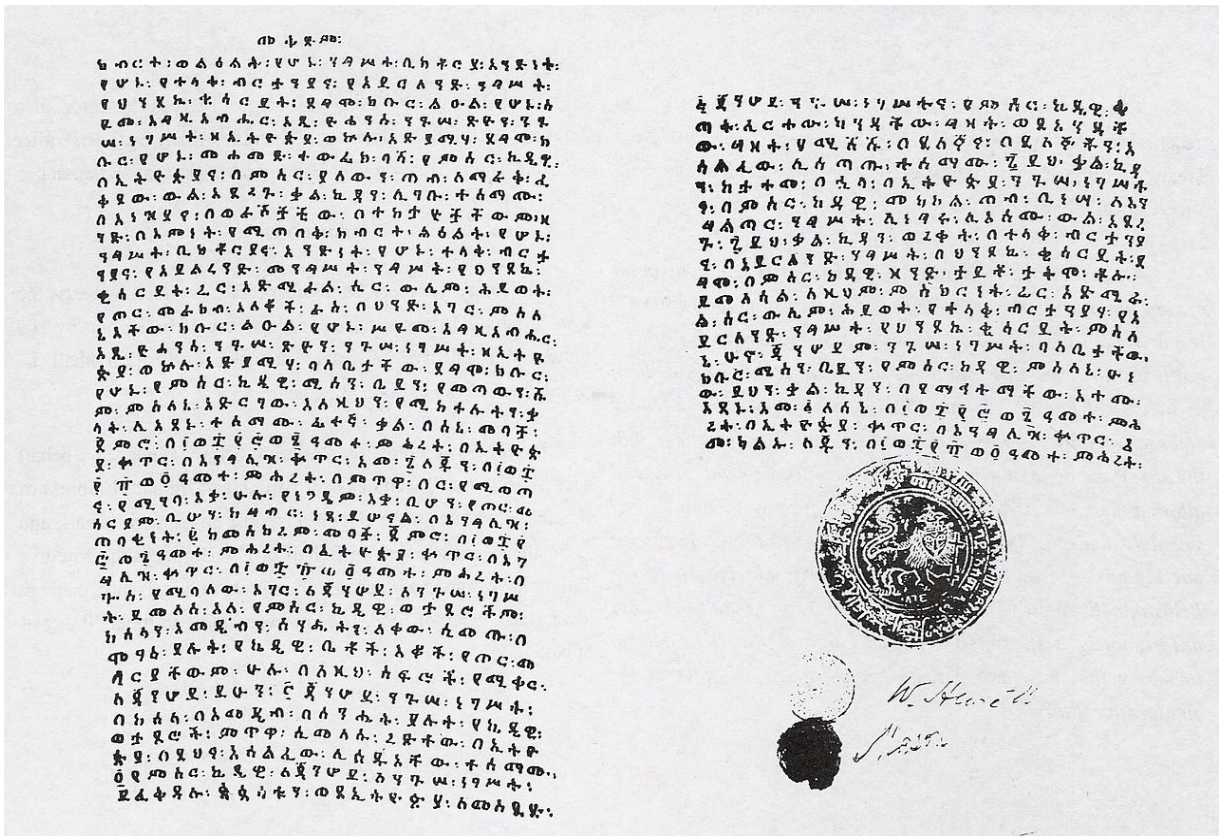

Stojící (zleva): Stern, Rosenthal.

Sedící (zleva): Keran, Rassam, Prideaux, Rosenthalová s dítětem, Blanc, Cameron.

²¹⁸ MATTHIES, s. 113.

²¹⁹ ZEWDÉ, *A History of Modern Ethiopia*, s. 39.

²²⁰ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Adwa_treaty_original.jpg (22. dubna 2017)

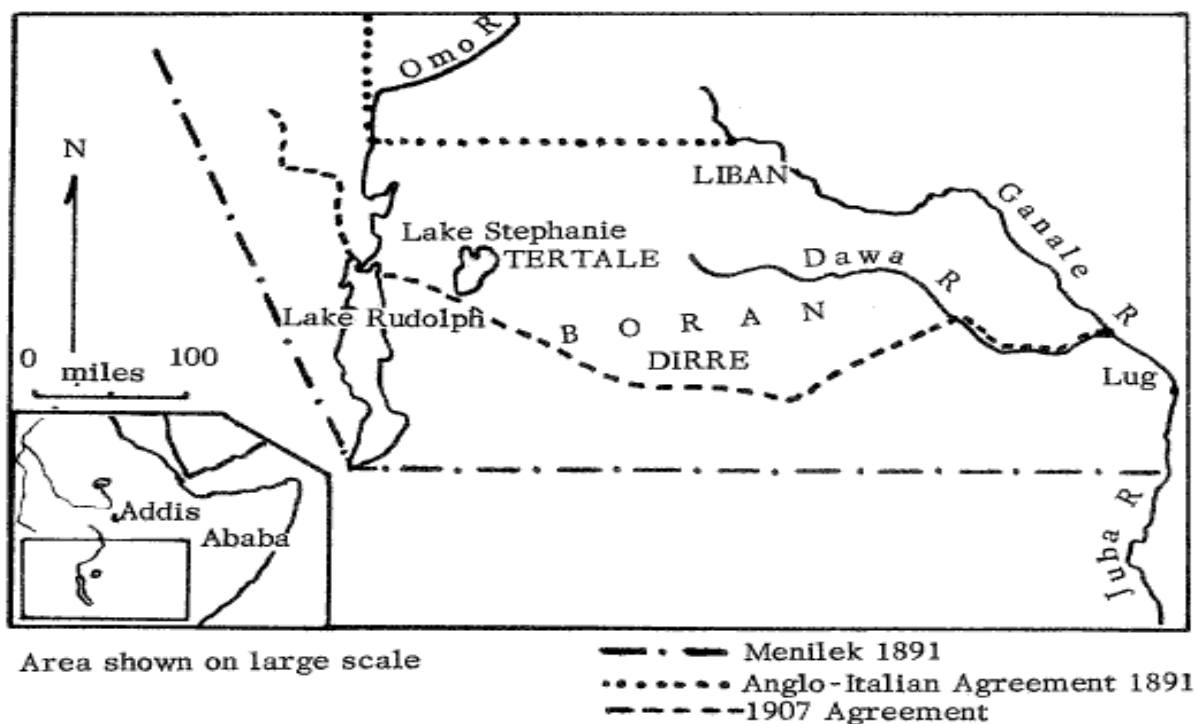
Příloha č. 5: Císař Menelik II.²²¹

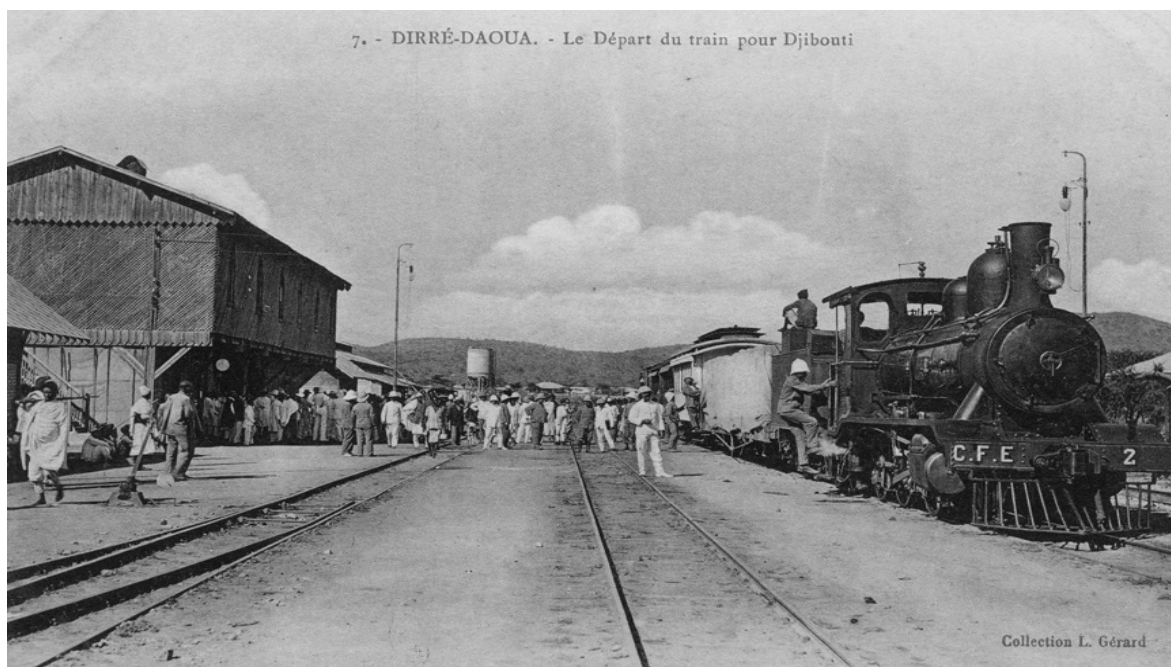
---

²²¹ ZEWDE, *A History of Modern Ethiopia*, s. 112.

Příloha č. 6: Definitivní vymezení jižní hranice Etiopie (1907).²²²

Příloha č. 7: Nádraží ve městě Dire Dawa s vlakem odjíždějícím do Džibuti (kolem roku 1912).²²³

²²² KEEFER, *Great Britain and Ethiopia*, s. 469.

²²³ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dire_Dawa-Djibouti_train_leaving,_c._1912..jpg (22. dubna 2017)